

YENİDEN YAPILANDIRMA SONRASI TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ

Hayri KOZANOĞLU¹, Bora SELÇUK²

¹Marmara Üniversitesi, İ.İ.B.F., İngilizce İktisat Bölümü, Profesör Dr.

²Finans Uzmanı , Dr.

THE TURKISH BANKING SYSTEM IN THE AFTERMATH OF RESTRUCTURING

Abstract: The banking system, as the main component of the financial system, constitutes a significant part of economic policies. However, banks operate in a highly fragile environment that is affected from domestic and international factors. Recently, a wide range of countries have experienced financial problems. In order to resolve the fragilities inherent in a bank's financial condition, and hence to enable healthy functioning of the sector, authorities may choose to intervene and restructure. The main purpose of this study is to provide a summary of banking restructuring policies and performance evaluations. The restructuring efforts in the Turkish banking system have concentrated on financial, operational and structural restructuring. As a result of systemic restructuring strategies implemented in banking system since the crisis, bank restructuring has been completed. Nevertheless, it appears that further efforts needed in the areas of operational and structural restructuring in the future. While risk in the banking system has been reduced, efficiency of the banking, however, leaves too much to be desired when it comes to financing the real economy.

Keywords: Financial Crises, Systemic Bank Restructuring, Emerging Markets

YENİDEN YAPILANDIRMA SONRASI TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ

Özet: Finansal sistemin en önemli bileşenlerinden bankacılık sektörü, ekonomik politikaların tamamlayıcı unsurlarından birini oluşturmaktadır. Bununla beraber, bankalar diğer tamamlayıcılardan farklı olarak ulusal ve uluslararası ekonomik faktörlerden daha fazla etkilenen kırılgan bir yapı sergilemektedir. Yakın dönemde birçok ülke finansal sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Öncelikle bankaların kırılganlıklarını çözmek için ve bankacılık sisteminin sağlıklı işlemesini temin amacıyla yetkililer sorunlu bankalara müdahale etme ve yeniden yapılandırma yolunu seçmişlerdir. Bu çalışmanın başlıca amacı, literatürdeki bankacılık yeniden yapılandırma politikalarının ve performans değerlendirme uygulamalarının bir özetini yapmaktır. Uluslararası örnekler paralelinde Türk bankacılık sisteminde de finansal, operasyonel ve yapısal yeniden yapılandırma çabalarına girilmiştir. Finansal kriz sonrasında girilen bankacılık yeniden yapılandırma faaliyetleri tamamlanmışsa da operasyonel yapısal yeniden yapılandırma çalışmalarının sürdürülmesi gereklidir. Bankacılık sisteminde gerçek misyonu teşkil eden sistemik riskin azalması umut verse de sistemin reel ekonominin finansmanında yeterince etkin olmadığı gözlenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Finansal Krizler, Sistemik Bankacılık Yeniden Yapılandırmaları, Yükselen Piyasalar

I. GİRİŞ

Küreselleşme sürecinin giderek hız kazandığı günümüzde finansal krizler, dünyanın hemen her ülkesinde özellikle yükselen ekonomilerde sıklaşan periyotlarda, artan yoğunlukta yaşanmaktadır. Finansal krizlerin yükselen ekonomilerde, sanayileşmiş ekonomilerde olduğundan çok daha şiddetli etkiler bıraktığı gözlenmektedir. Bankacılık sektörünün ülke ekonomileri açısından taşıdığı önem, yaşanan finansal krizlerin ya da yıpratıcı dönemlerin ardından sistemik bankacılık yeniden yapılandırma faaliyetlerine tabii tutulmaları, finansal krizlerin olumsuz etkileri ve bu etkilerin ekonomileri katlanmak zorunda bıraktığı maliyetleri en aza indirmesi açısından önem kazanmaktadır.

II. BANKACILIK KRİZLERİ VE SİSTEMİK BANKACILIK YENİDEN YAPILANDIRMALARI

Finansal krizler, döviz ve hisse senedi piyasaları gibi finans piyasalarındaki şiddetli fiyat dalgalanmaları veya bankacılık sisteminde bankalara geri dönmeyen (batık) kredilerin aşırı derecede artması sonucunda yaşanan ciddi ekonomik sorunlardır [1]. IMF, finansal krizleri reel ekonomi üzerinde yıkıcı etkiler yaratabilen, piyasaların etkin işleyiş gücünü bozan finansal piyasalardaki çöküşler olarak tanımlamaktadır. Banka ve banka dışı finansal kesimdeki şirket ve şirketlerin kredi sorunlarını içerdiğini ifade etmektedir [2].

Bankacılık krizleri ise, bankaların yükümlülüklerini yerine getiremeyip ertelemeye zorlayan, banka başarısızlıkları ya da iflasları durumunda mevduatların geri ödenmeyeceği algılaması sonucunda ortaya çıkan

koru ile mudilerin bir veya daha fazla bankadan kaçışları, bu durumu önlemek için hükümetlerin gerekli kurtarma veya devletleştirme operasyonlarına girişmeleri ve geri dönüşü kuşkulu kredilerin varlığında ortaya çıkan krizlerdir [3]. Bir bankacılık krizini tanımlarken bankacılık sistemindeki sorunların tek ya da sınırlı sayıda bankada mı, bankacılık sisteminin tümü ya da tümüne yakınında yaşandığı önem kazanmaktadır. Bankacılık sisteminin tümünü etkileyen bir kriz, sistemik olarak tanımlanabilir.

Bankacılık sektöründe sistemik bir kriz yaşanması durumunda aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkar:

- Banka Hücumları
- Banka Varlıklarında Zararına Satışlar
- Bankacılık Sistemindeki Diğer Bankalara ve Yabancı Bankalara Mevduat Kaçışı
- Başta Devlet Kağıtları Olmak Üzere Banka Dışı Menkul Kıymetlere Yöneliş
- Nakit Tutma Güdüsünde Güçlenme

Bankacılık krizlerinin maliyetleri ve ekonomilere verdikleri kayıpların para krizlerinden daha yüksek olduğu gözlenmektedir. Maliyetin yüksekliği hem daha fazla üretim kaybına yol açmasından, hem de finansal sektörün yeniden yapılandırılması için gerekli olan mali desteğin büyüklüğünden ileri gelmektedir [4]. Bu maliyetin milli gelire oranı, yükselen ekonomilerde gelişmiş ekonomilere oranla daha yüksektir.

Sistemik bankacılık yeniden yapılandırması, bir ülkede meydana gelen banka iflaslarının bankacılık sisteminin %20'sinden fazlasını etkilemesi üzerine bankacılık sektöründe güvenin tekrar sağlanması, sektörün yeniden sağlıklı hale getirilmesi amacıyla yapısal ve düzenleyici programların uygulamaya konulması şeklinde tanımlanır. Sistemik bankacılık yeniden yapılandırma çalışmaları devlet tarafından uygulamaya konulan programlar, makroekonomik sorunların çözümleri, bankacılık sisteminde denetiminin artırılması, muhasebe sistemlerinin ve düzenleyici çerçevenin geliştirilmesine yönelik çabaları içerir. Sistemik bankacılık yeniden yapılandırılmalarının başarılı ya da başarısız olması, büyük ölçüde bankacılık sisteminin mevcut sorunlarına çözüm getirme kapasitesine bağlıdır [5]. Bankacılık yeniden yapılandırma süreci, dinamik şartlarda ve çevrede uygulanır. Yeniden yapılandırma teknikleri ekonomideki değişen güdüleyiciler üzerinde büyük roller oynayabilirler [6]. Bankacılık yeniden yapılandırılmaları anlık değildir; bir süreci gerektirir. Uygulamaların yapılacağı ülkenin şartlarının bilinmesi ve tekniklerin ülke şartlarına

uyarlanması beklenir.

Bankacılık yeniden yapılandırma süreci birbirini izleyen dört ana bölümde sınıflandırılabilir:

- Teşhis,
- Zarar Kontrolü,
- Zararların Dağıtımı,
- Karlılığın yeniden sağlanması ve doğru ekonomik güdüleyicilerin yaratılması.

Başarılı sistemik bankacılık yeniden yapılandırma stratejisi, aşağıda belirtilen ekonomik amaçları gerçekleştirmelidir [7]:

- Finansal sistemin istikrarını en kısa sürede yeniden sağlarken, sistemi etkin bir şekilde yeniden faaliyete geçirmeli ve fonları dağıtmalıdır. Süreçte bankacılık sistemi mutlaka ödemeler sisteminin dürüstlüğüne sağlamalı, finansal tasarrufları korumalı ve ekonomiye gerekli kredi akımlarını aktarmalıdır.

- Bankacılık yeniden yapılandırma sürecinde, uygun güdüleyici yapı sağlamak ve banka sahipleri ve yöneticileri, borç alanlar, mudiler, kredi verenler, varlık yöneticileri ve sistemin denetiminde yer alan hükümet araçlarını da kapsayan tüm piyasa iştirakçileri için ahlaki tehlikeden kaçınılmak zorundadır.

- Sürecin etkinliğini ve uygun ağırlıklı maliyet paylaşımını sağlayarak, mevcut hissedarlara zararların dağıtımıyla vergi mükellefleri için maliyet en aza indirilmelidir.

Bu ekonomik amaçları başarmak yeniden yapılandırmayı gerçekleştirenler açısından bankalara müdahalenin etkili yönetişimini, uygun çözüm prosedürlerine başvurmayı, sorunlu varlıkların değerlerini ve özel yatırımcıların optimal ilgisini en çoklamayı sağlar. Ülkeler, bu genel amaçları takip ederken stratejiler değişik yerel durumlara, hükümet tercihlerine ve krizin derinliğine bağlı olarak değişir [7].

Başarılı bankacılık yeniden yapılandırma operasyonları için sağlanması gerekli ön koşullar:

İstikrarlı bir makroekonomik çerçevenin oluşturulması,

- Güçlü bir siyasi desteğin sağlanması,
- Etkin çalışan ve siyasi etkilerden uzak bir yeniden yapılandırma kurumu,

- Uluslararası standartlara dayanan şeffaf muhasebe standartları,
- Mali disiplinin sağlanmasına imkan veren yasal çerçeve,
- Özel sektörde rekabete ve büyümeye imkan veren güdüleyiciler,
- Yurtiçi veya yurtdışından profesyonel finans uzmanlarından oluşan kadro,
- Etkin bankacılık denetimi ve gözetimi,
- Vergi sisteminde ve düzenleyici yapıdaki çarpıklıkların ortadan kaldırılması,
- Piyasada kurumsallaşma ve derinleşmesine imkan sağlanması,
- Profesyonel yeterlilik ve etik için gerekli çabaların sarf edilmesi,
- Şirket yeniden yapılandırma çabalarıyla açık bir bağlantı kurulmasıdır [8].

Bankacılık yeniden yapılandırılmalarında sorunlu bankalara uygulanacak yapılandırma yöntemlerinin seçimi, yapılacak yapılandırmanın sosyal ve ekonomik maliyetlerini de etkilemektedir. Bu sebepten ötürü bu etmenler dikkate alınarak uygun tercihlerin yapılması gereklidir.

Tablo.1. Sistemik Banka Yeniden Yapılandırması Enstrümanları

Enstrümanların Tipi	Örnekler
Finansal	Merkez Bankası likidite desteği
Bankalara Acil Finansal Destek	Devlet garantileri Devlet desteği (Tahviller,hibeler,borçlar,vs.) Özel menkul kıymet ve tahvil enjeksiyonları
Operasyonel	Ek sermaye
Yönetişim ve etkinliğin sağlanması	Yeni yönetim Daha etkin personel Eşleştirme Saygın yabancı bankaların girişini kolaylaştırmak
Yapısal	Kapatma
Rekabetin sağlanması	Birleştirme/bölme /küçültme Varlık yönetimi, borç yeniden yapılandırması Özelleştirme Firma yeniden yapılandırması

Kaynak: Dziobek, C. (1998). Market-Based Policy Instruments for Systemic Bank Restructuring. IMF Working Paper, WP/98/13, August, 9 [9].

Müdahale yönteminin seçimini etkileyen etmenler ise:

- Bankacılık Sisteminin Yapısı,

- Sistemik Risk Kuşkusunu,
- Uygulanan yöntemlerin Maliyet Etkisi,
- Bulaşma Etkisi,
- Kamuoyu Tepkisi,
- Müdahale Yönteminin Ahlaki Tehlike Yaratma Olasılığı ve
- Yasal Çerçeveden Meydana Gelen Sınırlamalardır [10].

III. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ (TBS) BANKACILIK PERFORMANS DEĞERLENDİRMESİ

III.1. Araştırmanın Amacı

Sistemik bankacılık yeniden yapılandırmalarının amacı bankacılık sisteminde daha etkin, çağdaş ve rekabet edebilir bir mali yapının yeniden kurulmasıdır. Bu süreçte yapılandırma faaliyetlerinin başarısının değerlendirilmesi bir ihtiyaçtır. Araştırmanın amacı, TBS’nde 2000-2001 Finansal krizi sonrası gerçekleştirilen yeniden yapılandırma çalışmalarının başarısını sınamak ve sonuçlarını gözlemlemektir. Bu amaçla bankacılık sisteminin finansal kriz öncesi dönemle finansal kriz sonrası yeniden yapılandırma dönemi uluslararası uygulamaları mevcut bankacılık performans rasyoları yardımıyla karşılaştırılmaktadır.

III.2. Araştırma Dönemi ve Veri Seti

Araştırma, 01.01.1997 ile 31.12.2004 arasındaki 8 yıllık iki farklı dönemi kapsamaktadır. İlk dönem finansal krizin etkili hissedildiği ve yapılandırma çalışmalarının başladığı 2001 yılı öncesi, bankacılık sistemin finansal kriz sonrası döneme karşılık görece olarak sağlıklı kaldığı 4 yıllık (01.01.1997-31.12.2000) zaman dilimidir. İkinci dönem ise, bankacılık sisteminde Kasım 2000’de başlayan sorunların Şubat 2001 artarak devam etmesi üzerine finansal sistemde girilen yapılandırma çalışmalarını takip eden 4 yıllık (01.01.2001-31.12.2004) periyottur.

Uluslararası makroekonomik gösterge ve oranların karşılaştırmalı değerlendirilmesini içeren aşamada ise dönemler Latin Amerika ülkeleri Arjantin, Brezilya ve Meksika’da (01.01.1991-31.12.1994) ile (01.01.1995-31.12.1998) arası; Doğu ve Güneydoğu Asya ülkeleri Tayland, Güney Kore ve Endonezya’da (01.01.1993-31.12.1997) ile (01.01.1998-31.12.2001) arası; Rusya’da ise (01.01.1995-31.12.1998) ile (01.01.1999-31.12.2002) arasında yer alan 4’er yıllık zaman dilimleridir.

Uygulama için gerekli veriler aşağıdaki kaynaklardan sağlanmıştır:

- TCMB EVDS Veri Sistemi,
- TBB Veri Sistemi ve Bankalarımız Yıllıkları,
- Hazine Müsteşarlığı Veri Sistemi
- BDDK Veri Sistemi ve Yıllık Raporları,
- IFS Veri Sistemi.

III.3. Araştırma Yöntemi

Çalışma'da çeşitli uluslararası çalışmalarda kullanılan; bankacılık sistemlerinin yeniden yapılandırma çalışmaları performansını ölçmekte dönemler ve ülkeler arasında karşılaştırmalar yapmayı kolaylaştıran ölçütler temel alınmıştır. Bu konuda en fazla referans gösterilen çalışma Claudia Dziobek ve Ceyla Pazarbaşıoğlu'nun IMF bünyesinde Aralık 1997 tarihinde gerçekleştirdikleri "Lessons from Bank Restructuring: A Survey of 24 Countries" adlı araştırma ve bunun bir diğer versiyonu "Lessons and Elements of Best Practice" adlı makaledir [11]. Uygulama, uluslararası çalışmalarda kullanılan ölçütler ve aşamalara mümkün olduğunca sadık kalınarak Türkiye şartları çerçevesinde geliştirilerek hazırlanmıştır. Uygulama üç ayrı aşamadan oluşmaktadır.

İlk aşama, bankacılık sistemin stok ve akım ölçütler yardımıyla bankacılık yeteneği performansının değerlendirilmesidir.

Bu ölçütler:

- Takipteki Krediler (Net)/Toplam Krediler Oranı,
- Takipteki Kredilere Karşılıklar/Toplam Krediler Oranı,
- Ödenmiş Sermaye/Toplam Varlıklar Oranı,
- Faiz Dışı Giderler/Toplam Varlıklar Oranı,
- Faiz Gelirleri/Toplam Varlıklar Oranı,
- Net Kar/Toplam Varlıklar Oranıdır.

İlk 3 ölçüt, bankacılık performans stok başarısını sınavan ölçütlerdir. Başarılı bir yeniden yapılandırmada takipteki krediler (net)/toplam krediler ve takipteki kredilere karşılıklar/toplam krediler oranlarında gerileme gerçekleşmesi, ödenmiş sermaye/toplam varlıklar oranında ise yükselme beklenmelidir. İkinci 3 ölçüt ise, bankacılık performans akım başarısını sınavan ölçütlerdir.

Başarılı bir yeniden yapılandırmada faiz dışı giderler/toplam varlıklar oranı gerilerken, faiz gelirleri/toplam varlıklar ve net kar/toplam varlıklar oranları yükselir.

İkinci aşama, bankacılık sisteminin aracılık kapasitesi, etkinlik ve verimlilik ve risk ölçütleri yardımıyla aracılık yeteneği performansının değerlendirilmesidir.

Bu ölçütler:

- Özel Sektöre Krediler/GSMH Oranı,
- M2/GSMH Oranı,
- Bankacılık Sistemi Top. Aktif Büyüklüğü/GSMH Oranı,
- Toplam Mevduat ve Repolar/GSMH Oranı,
- TCMB'nın Finansal Kurumlara Kredileri/GSMH Oranı,
- Gayri Safi Aracılık Marjı,
- Şube Başına Personel Sayısı Gelişimi,
- Toplam Krediler/Toplam Mevduatlar Oranı,
- Bankacılık Sisteminde Yoğunlaşma Oranı,
- Reel Faizler,
- Mevduatların Ortalama Vadesi,
- Döviz Cinsinden Mevduatlar/TL Cinsin. Mevduat. Oranı,
- Bankacılık sorunlarının değerlendirme dönemi tekrarıdır.

Bankacılık sisteminde aracılık performansını sınavan 4 ölçüt: özel sektöre krediler/GSMH, M2/GSMH, bankacılık sistemi toplam aktif büyüklüğü/GSMH, toplam mevduatlar ve repolar/GSMH oranlarıdır. Başarı durumunda oranlarda yükselmeler gözlemlenir. Bankacılık sisteminin etkinliğin ve verimliliğini sınavan 5 ölçütten ise merkez bankasının finansal kurumlara açtığı krediler/GSMH oranı, gayri safi aracılık marjı, şube başına personel sayısı gelişimi ve bankacılık sisteminde yoğunlaşma oranlarında başarı durumunda gerileme beklenirken; toplam krediler/toplam mevduatlar oranında artış gözlemlenir. Bankacılık sisteminin risklerini sınamada ise reel faizler, mevduatların ortalama vadesi, yabancı para cinsinden mevduatlar/TL cinsinden

mevduatlar oranı ve bankacılık sorunlarının değerlendirme döneminde tekrar ölçütleri kullanılır. Reel faizlerde ve yabancı para cinsinden mevduatlar/TL cinsinden mevduatlar oranında gerileme, mevduatların vadesinde artış ve bankacılık sorunlarının tekrarının yaşanmaması sistemik risklerinin azaldığının göstergesidir.

Üçüncü aşama ise, finans sisteminde yeniden yapılandırma öncesinde ve sonrasında yaşanan finansal, yapısal ve operasyonel yapıda değişimin makroekonomik göstergelerin yardımı ile yeniden yapılandırma deneyimi geçirmiş benzer ülkelerle karşılaştırılarak değerlendirilmesidir.

Bu makroekonomik göstergeler ve oranlar:

- GSMH Büyüme Oranı,
- Tüketici Enflasyon Oranı,
- Kamu Kesimi Dengesi/GSMH Oranı,
- Cari Denge/Uluslararası Rezervler Oranı,
- İşsizlik Oranı,
- Toplam Kamu Borcu/GSMH Oranı,
- Kısa Vadeli Borçlar/Uluslararası Rezervler Oranı,
- Toplam İhracat/Toplam İthalat Oranı,
- M2Y/GSMH Oranı,
- Hisse Senedi Endeksi Getiri Oranları,
- Bankalararası Piyasa Faiz Oranları.

Finansal sistemde gerçekleştirilen yeniden yapılandırma faaliyetleri ve uygulanan ekonomik programların sonucunda makroekonomik oranlar ve göstergelerdeki olumlu ve olumsuz değişimlerin incelenecektir. Bu ölçütlerden GSMH büyüme oranları, kamu kesimi dengesi/GSMH oranları, cari denge/uluslararası rezervler oranları, toplam ihracat/toplam ithalat oranları, M2Y/GSMH oranları, hisse senedi endeksi getiri oranlarında finansal yapılandırma çalışmalarının olumlu sonucu olarak uluslararası çalışmalar ile uyumlu olarak yükselme beklenirken; tüketici enflasyon oranları, işsizlik oranları, toplam kamu borcu/GSMH oranları, kısa vadeli borçlar/uluslararası rezervler oranları, bankalar arası piyasa faiz oranlarında olumlu gelişmeler karşısında uluslararası çalışmalarla uyumlu olarak gerilemeler beklenir.

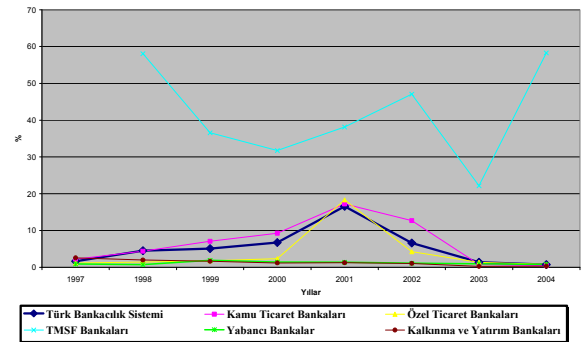
III.4. TBS Bankacılık Performansının Değerlendirmesi

III.4.1.TBS Bankacılık Yeteneği Performansı

• Stok Ölçütler

2000-2001 krizi sonrası bankacılık sistemi bilanço yapısında kriz öncesi döneme göre değişimler gözlenmiştir. Krizin etkisiyle yerel ve uluslararası mali kaynaklarda temin güçlüğü yaşanması; mevcut kaynaklarda yaşanan daralmalar ve sistemik riskin artışına tepki olarak bankaların aktiflerinde riskli kredilerin payının azalmıştır. Banka portföylerinde daha ihtiyatlı ve likit olduğu düşünülen menkul kıymet yatırımları artmıştır.

Bankacılık sistemi kredi hacminde 1994 krizi sonrasında önemli bir değişim gözlenmez iken; 1998'de ve 2000-2001 krizi ve sonrasında kredi hacmi gerilemiştir. Toplam kredilerin toplam varlıklar içindeki payı son 12 yılın en düşük seviyesine gerilemiştir. Bu durum krizin bankacılık sektöründe kredi maliyetleri üzerindeki olumsuz etkisini gösterir [12]. Bu bakış açısından TBS'nin kriz sonrası performansını değerlendirmede özellikle ödeme gücüne ilişkili kullanılan stok ölçütlerdeki değişimin incelenmesi önemlidir.

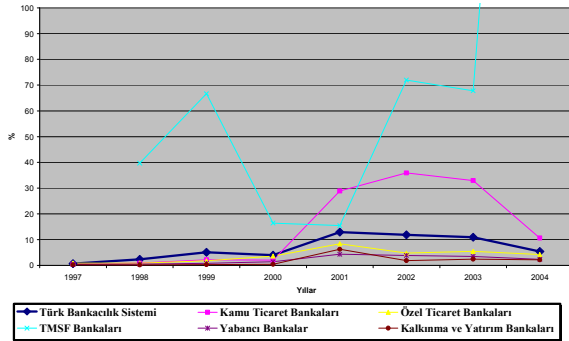

Grafik.1. Takipteki Krediler (Net)/Top. Krediler Oranları

Bankaların ödeme gücünü gösteren ilk stok ölçüt, takipteki krediler (net)/toplam krediler rasyosu incelendiğinde bankacılık sisteminin kriz öncesi 4 yılının ortalaması %4,51 iken; kriz sonrası 4 yılın ortalaması %6,34'e yükselmiştir. Yükselişte özellikle kamu, özel ve TMSF bankalarında kredi sınıflandırması çalışmaları sonucunda sorunlu kredilerin takibe alınması etkili olmuştur. Uluslararası çalışmalarda ölçütün finansal sistemdeki yeniden yapılandırmalar sonrası olumlu gelişme olarak gerildiği gözlenirken; TBS'de oran yükselmiştir. Krizin en yoğun yaşandığı yapılandırmanın ilk iki yılında oran ortalama %11,61 iken; izleyen iki yılının ortalaması %1,08'e gerilemiştir. Söz konusu oran kamu bankalarında %5,74'ten %7,80'e; özel bankalarda

ise oran %1.69 iken; %6,20'ya yükselmiştir. TMSF bankalarında %42,13'lük yüksek takipteki krediler (net)/toplam krediler oranı %41,41'e sınırlı gerileme göstermiştir. Diğer taraftan yabancı bankalarda %1,24'ten %1,06'a; kalkınma ve yatırım bankalarında ise, %1,85'ten %0,72'ye gerilemiştir. Kamu ve özel ticaret bankalarının sistemdeki büyüklüğü göz önüne alınırsa gerçekleşen oransal gerilemelerin sistemdeki olumlu etkisini sınırlıdır.

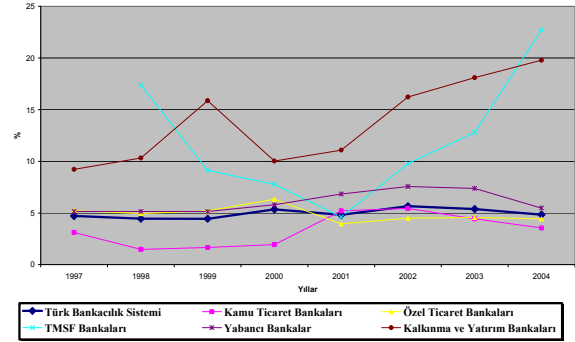
İkinci stok ölçüt, takipteki kredilere karşılıklar/toplam krediler rasyosu incelendiğinde kriz öncesi 4 yılın ortalaması %3,02 iken, kriz sonrası 4 yılın ortalaması %10,29'a yükselmiştir. Yükselişin başlıca nedeni kredi sınıflandırılma çalışmaları sonucu başta kamu, özel ve TMSF bankalarında takipteki kredilere ayrılan karşılıkların artmasıdır. Uluslararası çalışmalarda ölçütün olumlu bir gelişme olarak finansal kriz öncesi döneme göre gerilemesi beklenirken; bankacılık sisteminde hızla yükseldiği gözlenmektedir. Ancak yapılandırmanın ilk iki yılında oran ortalama %12,41 iken; takip eden iki yılın ortalaması %8,17'e gerilemiştir. Kamu bankalarında oran %1,42'den %27,10'a; özel kesim bankalarında %1,8'den %5,72'e yükselmiştir. TMSF bankalarında ise, oran %238,68'lik değişimle bankacılık sisteminde yaşanan artışa önemli etki yapmıştır. Yabancı bankalar ve kalkınma ve yatırım bankalarında oranlar sırasıyla %0,79'dan %3,51'e ve %0,28'den %3,18'e yükselmiştir.

Grafik 2. Takipteki Kredilere Karşılıklar/Top. Krediler Oranları

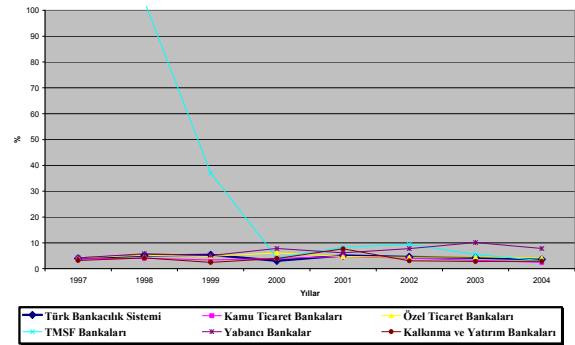
Üçüncü stok ölçüt, ödenmiş sermaye/toplam varlıklar rasyosu incelendiğinde kriz öncesi 4 yılın ortalaması %4,74 iken, kriz sonrası 4 yılın ortalaması %5,17'e yükselmiştir. Yükselişin başlıca nedeni, bankacılık sistemine yapılandırma çalışmaları sırasında; özellikle kamu sermayeli bankalara nakit ve DİBS şeklinde yapılan sermaye desteğidir. Uluslararası çalışmalarla uyumlu olarak bankacılık sisteminde bu oranın yükselmesi olumlu bir gelişmedir. TBS'nin ödeme gücünü gösteren stok ölçütler arasında yeniden yapılandırma sonrası tek olumlu gelişme bu ölçütte gözlenmiştir. Kamu bankalarında oranın %2,15'ten %4,66'a artışı bankacılık sisteminin olumlu etkilenmesini

sağlayan faktördür. Bu oran TMSF bankalarında %11,43'ten %12,48'e; yabancı bankalarda %5,31'den %6,82'ye ve kalkınma ve yatırım bankalarında ise %11,43'ten %16,30'a yükselmiştir. Özel bankalarda ise oran %5,43'den %4,36'a gerilemiştir.

Grafik.3. Ödenmiş Sermaye/Toplam Varlıklar Oranları

• Akım Ölçütler

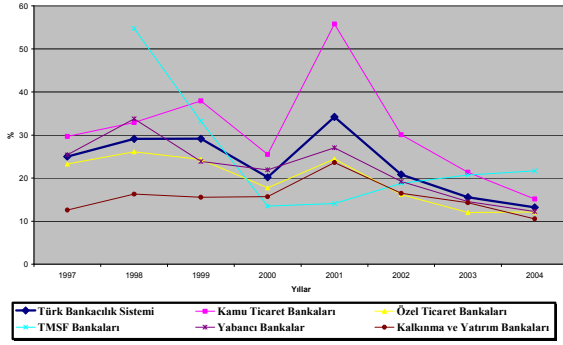

Grafik.4. Faiz Dışı Giderler/Toplam Varlıklar Oranları

2000-2001 krizi sonrası bankacılık sistemi performansı karlılığı merkez alan akım ölçütler aracılığıyla incelendiğinde yapılandırma faaliyetleri sonrasında ciddi bir değişim geçirdiği gözlenmektedir. Kriz sonrası bankacılık sisteminde yaşanan güven eksikliği ve ekonomik belirsizlikler nedeniyle kredilerden yeterli faiz geliri sağlanamaması, bankaların yeni krediler vermek yerine menkul kıymetlerden faiz geliri elde etmelerine ya da likit kalmalarına yol açmıştır. Bununla beraber kamu bankalarında kısa vadeli yükümlülüklerin azalması TMSF ve özel kesim bankalarında açık döviz pozisyonlarının kapatılması karlılık üzerinde olumlu etkiler yaratmıştır.

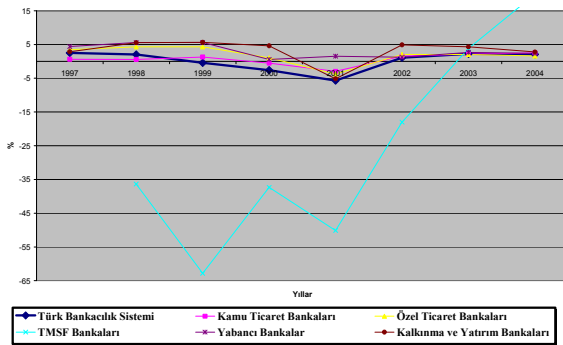
TBS'nin karlılığını değerlendirmede kullanılan ilk akım ölçüt, faiz dışı giderler/toplam varlıklar rasyosudur. Kriz öncesi 4 yılın ortalaması %4,39 iken, kriz sonrası 4 yılın ortalaması %4,38'a küçük bir gerileme kaydetmiştir. Gerilemenin başlıca nedeni bankaların yapılandırma faaliyetlerinin giderlerini azaltmasıdır. Uluslararası

çalışmalarla uyumlu olarak oran gerilemiştir. Kamu bankalarında oran %3,80'den %3,68'e, özel bankalarda %5,08'den %4,47'e ve TMSF bankalarında %48,24'ten %6,61'e gerilemiştir. Buna karşılık oranın yabancı bankalarda %5,73'ten %7,97'e ve kalkınma ve yatırım bankalarında ise %3,44'ten %4,11'e yükselmiştir.

Grafik.5. Faiz Gelirleri/Toplam Varlıklar Oranları

Bankacılık sisteminin karlılığını değerlendirmede kullanılan ikinci akım ölçüt, faiz gelirleri/toplam varlıklar rasyosudur. TBS'de oran kriz öncesi 4 yıl ortalaması %25,86 iken; kriz sonrası 4 yıl ortalaması %20,95'e gerilemiştir. Bu durumun başlıca nedeni kriz sonrası bankaların yeni krediler yerine daha likit ve güvenli olduğunu düşünülen menkul kıymetlere yönelmeleridir. Uluslararası çalışmalarda ölçütün yapılandırma sonrasında yükselmesi beklenirken; TBS'de gerilemiştir. Kalkınma ve yatırım bankalarında oranın %15,03'den %16,24'e yükselmesi dışında; kamu bankalarında oran %31,50'den %30,59'a; özel bankalarda %22,87'den %16,20'e, TMSF bankalarında %33,84'den %18,82'e, yabancı bankalarda ise %26,23'ten %18,26'a gerilemiştir.

Grafik.6. Net Dönem Karı (Zararı)/Toplam Varlıklar

Bankacılık sisteminin karlılığını değerlendirmede kullanılan üçüncü akım ölçütü ise, net dönem karı/toplam varlıklar oranıdır. TBS'de kriz öncesi 4 yılın ortalaması %0,39 iken; kriz sonrası 4 yılın ortalaması %0,06 gerçekleşmiştir. Uluslararası çalışmalarda ölçütün yapılandırma sonrasında yükselmesi beklenirken; TBS'de

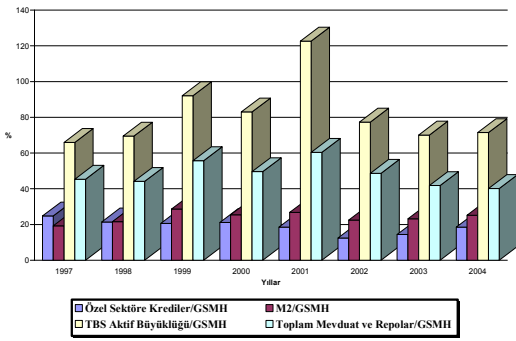
gerilemiştir. Gerilemenin temel nedeni finansal krizle birlikte mevcut faiz ve kur risklerinin gerçekleşerek kriz öncesi dönemde de düşük seyreden banka karlılığında ani ve yüksek bir zarar vermesidir. 2001 yılı zararının yüksekliği izleyen üç yıllık dönemdeki görece iyileşmeyi gölgelemiştir. Kamu bankalarında %0,51'den %0,82'e gerçekleşen artışın ve TMSF bankalarına müdahaleler ve yapılandırma faaliyetleri sonrasında %45,51'den %11,09'a zararlarıdaki büyük iyileşmenin haricinde oran özel bankalarda %3,30'dan %0,5'e, yabancı bankalarda %4,05'ten %1,96'a, kalkınma ve yatırım bankalarında ise %4,68'e %1,71'e gerilemiştir.

III.4.2. TBS Aracılık Yeteneği Performansı

• Aracılık Ölçütleri

Bankacılık sisteminin aracılık performansını değerlendirmede ilk ölçüt, özel sektöre krediler/GSMH oranıdır. TBS'nin kriz öncesi 4 yılın ortalaması %22,01 iken kriz sonrası 4 yılın ortalaması %15,95'e gerilemiştir. Uluslararası çalışmalarda oranın finansal sistemdeki yeniden yapılandırmaların ekonomik sisteme yansımaları sonrasında olumlu bir gelişme olarak yükselmesi gerekirken ülkemizde oran gerilemiştir.

İkinci aracılık ölçütü M2/GSMH oranına incelendiğinde kriz öncesi 4 yılın ortalaması %23,70 iken; kriz sonrası 4 yılın ortalaması %24,44'e yükselmiştir. Uluslararası çalışmalarda yapılandırma faaliyetleri ve ekonomide yaşanan olumlu gelişmelerin yansımaları sonucunda oranın yükselmesi beklenir.

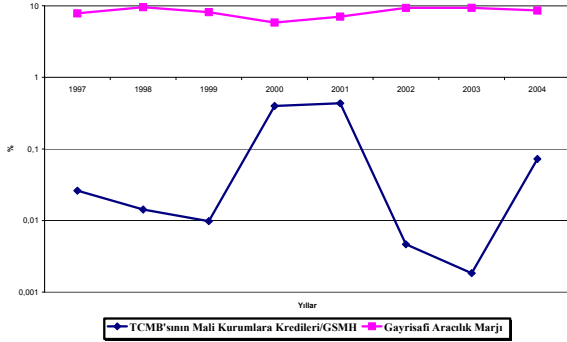
Grafik.7. Aracılık Ölçütleri

Üçüncü ölçüt, bankacılık sisteminin toplam varlıkları/GSMH oranı ise kriz öncesi 4 yılın ortalaması %85,37 iken; kriz sonrası 4 yılın ortalaması %77,64'e gerilemiştir. Toplam varlıkları Avrupa veya A.B.D.'deki orta büyüklükteki bir bankanın varlıklarına denk olan bankacılık sistemimiz finansal kriz sonrası dönemde küçülmüştür [13].

Dördüncü ölçüt, toplam repolar ve mevduatlar/GSMH oranı kriz öncesi 4 yılın ortalaması

%48,70 iken; kriz sonrası 4 yılın ortalaması %47,75'e gerilemiştir. Uluslararası çalışmalarda yükseldiği gözlenen oranın bankacılık sistemimizde gerilemesi tasarruf sahiplerinin tasarruflarını bankacılık sistemi dışında değerlendirmeyi seçtiklerinin göstergesidir.

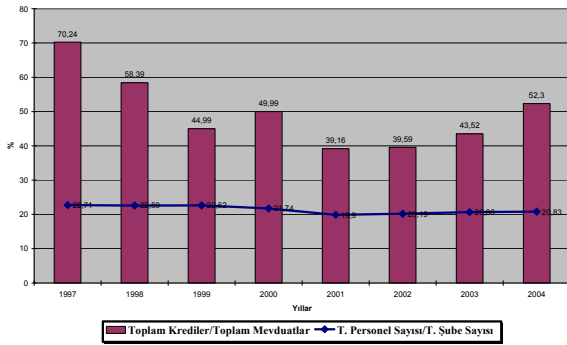
• Etkinlik ve Verimlilik Ölçütleri

Grafik.8. Etkinlik Ölçütleri - I

Etkinlik ölçütü olarak kullanılan ilk oran, merkez bankasından mali kurumlara krediler/GSMH oranıdır. TBS'de oranın kriz öncesi 4 yılın ortalaması %0,1121 iken; kriz sonrası 4 yılın ortalaması %0,1283'e yükselmiştir.

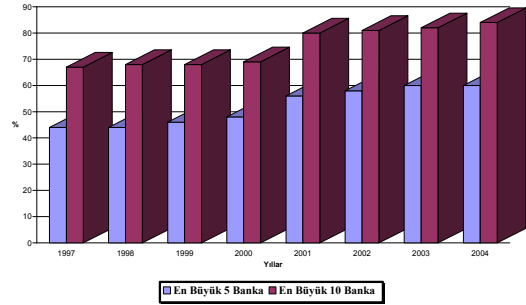
İkinci etkinlik ölçütü, gayri safi aracılık marjının ise finansal kriz öncesindeki 4 yılın ortalaması %7,8 iken; kriz sonrası 4 yılın ortalaması %8,60'a yükselmiştir. Marjın uluslararası çalışmalarda yapılandırma faaliyetleri sonrasında yaşanan iyileşmeyle gerilediği gözlenmektedir.

Grafik.9. Etkinlik Ölçütleri - II

Üçüncü etkinlik ölçütü, toplam krediler/mevduatlar oranı ise kriz öncesi 4 yılda ortalama %55,90 iken; kriz sonrası 4 yılın ortalaması %43,64'e gerilemiştir. Orandaki olumsuz gelişmenin nedeni kriz sonrası bankaların tasarruf sahiplerinden sağladıkları mevduatları sistemde mevcut sorunlar nedeniyle kredi vermek yerine, daha likit ve güvenilir olduklarını düşündükleri kamu kağıtlarına yatırmayı tercih etmeleridir. Bu nedenle finansal sistemin temel amacı, fon fazlası olan

kesimlerden fon ihtiyacı olan kesimlere fon sağlama hizmeti yeterli etkinlikte gerçekleştirilememiştir.

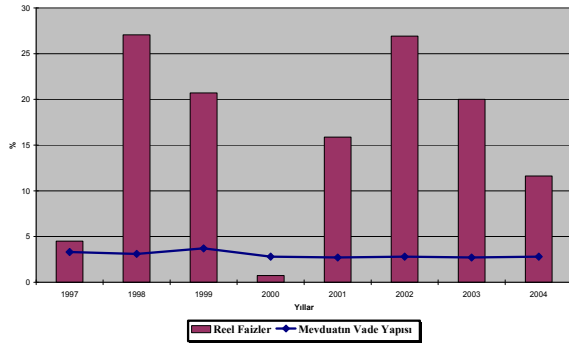
Grafik.10. Etkinlik Ölçütleri - III

Dördüncü etkinlik ölçütü, toplam personel sayısı/şube sayısı oranının ise kriz öncesi 4 yılda ortalama 22,42 kişi iken; kriz sonrası 4 yılın ortalaması 20,40 kişiye gerilemiş ve %9,03'lük bir iyileşme göstermiştir. Şube başına personel sayısının özellikle kamu bankalarında azalması yapılandırmanın etkin istihdama yol açtığına işaretidir.

Beşinci etkinlik ölçütü, bankacılık sisteminde yaşanan yoğunlaşma oranıdır. Kriz öncesi 4 yılın ortalaması ilk beş bankada %45,5 iken; kriz sonrası 4 yılın ortalaması %58,50 olarak gerçekleşmiştir. İlk on bankada ise oran %68'den %81,75'e yükselmiştir. Ölçütün yapılandırma faaliyetleri paralelinde piyasada rekabetin ve etkinliğin artmasıyla gerilemesi beklenirken; TBS'de yükselmesinin nedeni bankacılık sistemindeki banka sayısının azalması ve sistem dışı kalan bankaların yerini yurtdışı ve yurtdışından yeni bankaların alamamasıdır. Piyasanın önde gelen bankaları ise bu yaşanan boşluğu değerlendirerek piyasa paylarını artırmışlardır. Bu durum sistemde maliyete dayalı rekabeti azaltırken reklam ve tanıtıma dayalı bir rekabet türünü güçlendirmiştir.

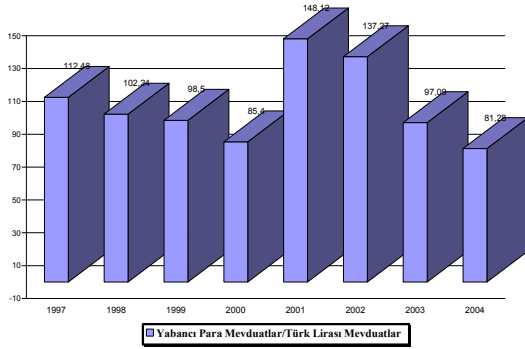
• Risk Ölçütleri

İlk risk ölçütü, reel faiz oranlarındaki gelişmeler incelendiğinde kriz öncesi 4 yılın ortalaması %13,25 iken; kriz sonrası 4 yılın ortalaması %18,61'e yükselmiştir. Reel faizlerde özellikle yapılandırmanın son iki yılında gerilemeler gözlenmekte ise de enflasyon oranı ve faiz oranları arasında hala önemli bir fark mevcuttur.

Grafik.11. Risk Ölçütleri - I

İkinci risk ölçütü, mevduatların vade yapısında yaşanan gelişmeler incelendiğinde kriz öncesi 4 yılın ortalaması 3,23 ay iken; kriz sonrası 4 yılın ortalaması 2,75 aya gerilemiştir. Mevduatların vade yapısındaki gerileme mudilerin finansal piyasaları hala riskli olarak algılamalarının bir sonucudur.

Grafik.12. Risk Ölçütleri - II

Üçüncü risk ölçütü, yabancı para cinsinden mevduatlar/TL cinsinden mevduatlar oranı incelendiğinde kriz öncesi 4 yılın ortalaması %99,66 iken; kriz sonrası 4 yılın ortalaması %115,94'e yükselmiştir. Finansal sistemde ve makroekonomik göstergelerdeki olumlu gelişmeler sonucu ve yüksek mevduat faiz oranları nedeniyle tasarruf sahiplerinin yerli para birimine güvenin artması beklenirken; ülkemizde tersi yaşanmıştır.

Son ölçüt, bankacılık sisteminde kriz sonrası yeniden yapılandırma faaliyetleri sonucunda sistemi krize götüren kırılmalıkların bir tekrarının gerçekleşmemesi uluslararası çalışmalarla uyumlu bir şekilde gerçekleşmiştir.

III.4.3.TBS Bankacılık ve Aracılık Yeteneği Performans Değerlendirmesi Sonuçları

TBS'nin bankacılık ve aracılık yeteneğinin performans sınaması sonucu ödeme gücünü ifade eden stok ve karlılığı ifade eden akım ölçütlerden olumsuz

çıkarımların (4) olumlu çıkarımların (2) önünde gerçekleştiği gözlenmektedir. Bankacılık performansının kriz öncesi döneme göre kriz sonrası dönemde yetersiz kaldığı gözlenmektedir. Stok ve akım ölçütlerin daha çok yeniden yapılandırmanın ilk aşamasında uygulanan finansal yapılandırma çalışmalarının başarısına bağlı olduğu düşünüldüğünde finansal yapılandırma çalışmalarının bankacılık sistemini kriz öncesi dönemde sahip olunan görece sağlamlığa ulaştıramadığı gözlenmiştir.

Tablo.2. TBS'nin Bankacılık ve Aracılık Performansı

	Olumlu	Olumsuz
Bankacılık Performansı		
Stok Ölçütleri		
Takipteki Krediler (Net)/Toplam Krediler		x
Takipteki Kredilere Karşılıklar/T. Krediler		x
Ödenmiş Sermaye/Toplam Varlıklar	x	
Akım Ölçütleri		
Faiz Dışı Giderler/Toplam Aktifler	x	
Faiz Gelirleri/Toplam Aktifler		x
Net Dönem Karı/Toplam Aktifler		x
Aracılık Yeteneği Performansı		
Aracılık Ölçütleri		
Özel Sektöre Krediler/GSMH		x
M2/GSMH	x	
Bankacılık Sistemi Toplam Varlıkları/GSMH		x
Toplam Mevduatlar ve Repolar/GSMH		x
Etkinlik ve Verimlilik Ölçütleri		
TCMB'dan Mali Kurumlara Krediler/GSMH		x
Gayrisafi Aracılık Marjı		x
Bankacılık Sisteminde Yoğunlaşma		x
Toplam Personel Sayısı/Şube Sayısı Oranı	x	
Toplam Krediler/Toplam Mevduatlar Oranı		x
Risk Ölçütleri		
Reel Faizler		x
Mevduatları Vade Yapısı		x
Toplam YP Mevduatlar/TL Mevduatlar Oranı		x
Bankacılık Sorunlarının Tekrarı	x	

Bankacılık sisteminin aracılık yeteneği değerlendirilmesinde ise aracılık, etkinlik ve verimlilik ve risk ölçütleri sınanmasının olumlu çıkarımların (3) olumsuz çıkarımların (10) gerisinde gerçekleştiği gözlenmiştir. Finansal yapılandırmanın orta vadeli etkilerinin gözlemlendiği yapısal ve operasyonel yapılandırma çalışmalarının bankacılık sistemi aracılık yeteneğinin gelişmesi açısından başarısız kaldığı gözlenmektedir.

Aracılık yeteneği performansı incelendiğinde aracılık, etkinlik ve verimlilik ve risk ölçütlerinde görece bir başarı elde edilememiştir. Krizin üzerinden geçen zaman dilimine rağmen TBS gerekli etkinlik ve verimlilikten yoksun, finansal aracılık faaliyetlerinde kriz öncesi dönemi performansının altında bir performansa sahip ve tasarruf sahipleri açısından ise risklidir.

Bu yargıları desteklemek açısından incelendiğinde 1990-2000 arasında TBS'nin etkinlik ve verimliliği üzerine rasyo analizi ve parametrik bir dizi çalışmaya yer veren TBB araştırması incelendiğinde 1989'da sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesiyle özellikle ticaret bankalarının etkinlik ve verimliliklerinde artış

gözlenirken 1994'den itibaren süreç tersine dönerek bankaların etkinlik ve verimliliği azalmaya başlamıştır [14]. Bu süreç 2000-2001 finansal krizine kadar devam etmiştir. Finansal krizin bankacılık faaliyetlerinde küçülmeye yol açtığı verimliliğin ve etkinliğin önemli ölçüde olumsuz etkilediğine yönelik hipotezini incelendiği 1998-2003 dönemini kapsayan bir çalışma sonuçları da etkinlik sınırının gerilediğini ifade etmektedir [15]. Ancak finansal yeniden yapılandırmanın son iki yılı 2003-2004 arası inceleyen bir diğer çalışma bankacılık sisteminin etkinlik ve verimliliğinde olumlu gelişmeleri tespit etmiştir [16].

Özel sektöre krediler ve bankacılık sistemi aktif büyüme hızı ve reel büyüme rakamları birlikte değerlendirildiğinde ise kriz sonrası dönemde geçmiş dönemlerden farklı olarak GSMH'da yaşanan olumlu gelişmelere karşılık bankacılık sisteminin aktif büyüklüğünün bu gelişmenin gerisinde kalarak diğer bir ifade ile büyüme hızına bankacılık sektörünün katkısı ekonomideki diğer sektörlerin olumlu katkısına rağmen negatif yönde olmuştur. Böyle bir sonucun önemi ekonomide reel ekonomik faaliyetlerin finansmanında önemli role sahip olan ve en az ekonomideki reel büyüme kadar genişlemesi beklenen bankacılık sektörünün 2002, 2003 ve 2004 yıllarında reel ekonominin finansmanında yeterince etkin bir rol alamadığını göstermiştir [17]. 1989 sonrasında finansal serbestleşmeyle birlikte genel işlevini doğrudan dışarıdan borçlanma yetisini kaybetmiş bulunan kamu kesimine aracılık yaparak kamu sektörü borçlanma gereğini finanse etmeye giriştiği gözlemlenen TBS'nin reel sektöre yatırım finansmanı görevini terk ederek faiz-döviz kuru arbitrajına dayalı rantiyer tipi spekülasyon kazançları öne çıkaran bir finansal birikim modeline sürüklendiği gözlenmiştir [18]. Finansal krizin ardından 2000'de %34,3 gerçekleşen kredilerin toplam aktifler içindeki payı 2001'de %26,5'e gerilemiş 2002 ve 2003'de neredeyse sabit kalan oran 2004'de ağırlıklı olarak tüketici ve konut kredilerinde yaşanan canlanmaya bağlı olarak %32,7'e yükselmiştir [17]. Bu gelişmeler bankacılık sektörünün yeniden yapılandırma döneminde yeterli etkinlikte ve verimlilikte reel kesimin finansmanına katılmadığını işaret etmektedir.

Çalışmanın sonuçları, Dziobek-Pazarbaşıoğlu çalışmasının sonuçlarıyla karşılaştırdığımızda TBS'nin bankacılık performansı Dziobek-Pazarbaşıoğlu'nun belirlediği tüm ülke gruplarının gerisinde bir performans göstermiştir. Çalışmada TBS'nin sadece yakın dönem ülke deneyimleri adı altında tanımlanan ülke grubu akım ve risk ölçütleri başarı endeksi sonuçlarından daha iyi performans sergilediği tespit edilmiştir.

Dziobek-Pazarbaşıoğlu çalışmasında yer alan ülke gruplarında yeniden yapılandırma sonrasında stok performans ölçütlerine göre akım performans ölçütlerinde daha yüksek bir başarı gözlenmiştir. Çalışmamızda ise Türkiye'de her iki ölçüt aynı başarı endeksi değerini

gösterirken uluslararası çalışma ile karşılaştırıldığında zayıf bir durumdadır. Stok ölçütlerde en başarılı ülke grubu gelişmiş ülkeler iken Türkiye'nin en kötü performans göstermiştir. Akım ölçütlerde ise gelişmekte olan ülkeler grubu diğer ülke gruplarına göre görece bir başarı sergilemiştir. Bu durumun nedeni gelişmekte olan ülkelerin büyük ölçekli operasyonel ve yapısal değişim gerektiren sorunlara karşı yeniden yapılandırma faaliyetlerini gelişmiş ülkelerden daha hızlı, kolay ve az maliyetli uygulamalarıdır. Stok göstergelerde akım göstergelere göre gözlenen başarının nedeni ise stok göstergeler üzerinde daha etkin olan finansal yapılandırmanın etkilerinin daha hızlı gözlenmesidir. Örneğin Türkiye'de kamu bankalarında gerçekleştirilen sermaye artışlarının özsermaye/toplam varlıklar rasyosunda kısa sürede artışa neden olduğu gözlenirken; buna karşılık akım ölçütlerde değişiklikler daha uzun zaman gerektirmekte ve uygulaması daha zor gerçekleştirilen operasyonel ve yapısal yeniden yapılandırma çalışmalarını gerektirmektedir. Bu nedenle yetkililer yeniden yapılandırma faaliyetlerinin sonuçlarını kısa zamanda görmek açısından finansal yeniden yapılandırma uygulamalarını tercih etmektedirler.

Tablo.3. Ülkeler Arası Bankacılık ve Aracılık Performansı Karşılaştırması

	Stok Başarı E.	Akım Bas.E.	Aracılık B.E.	Etkinlik-Ver.	Risk B. E.	Ortalama
Yakın Dön.Ülke Den.	63	26	17	33	22	33
Diğer Ülkeler	71	53	60	53	70	61
Gelişmiş Ülkeler	100	44	33	67	100	69
Gelişmekte Ol. Ülkeler	63	57	70	40	60	58
Geçiş Ülkeleri	67	50	50	100	75	68
Ortalamalar	73	46	46	59	65	
Türkiye	33	33	25	20	25	27

Kaynak: Dziobek, C. & Pazarbaşıoğlu, C. (1997). Lessons from Systemic Bank Restructuring: A Survey of 24 Countries. IMF Working Paper. WP/97/161, 8-9 [19].

Bankacılık sisteminin aracılık yeteneğini değerlendirildiğinde gelişmekte olan ülkelerin bankacılık yeniden yapılandırma faaliyetleri sonrasında aracılık kapasitesini fazla geliştiren ülke grubu olduğu; buna karşılık Türkiye'nin yakın dönem ülke deneyimleri grubu dışında başarısız kaldığı tespit edilmiştir. Etkinlik ve verimlilik artışında ise geçiş ülkeleri grubu başarı gözlenmiştir. Uzun yıllar merkezi planlama ile yönetilen bu ülkelerde piyasa ekonomisine uyum amacıyla giriştikleri yeniden yapılandırma faaliyetlerini izleyen süreçte bankacılık sisteminde etkinlik ve verimlilikte artış gerçekleşmiştir. Bu alanda Türkiye'nin en başarısız performansı gösterdiği sadece kamu ve TMSF bankalarının operasyonel yapılandırma faaliyetleri sonucu şube başına düşen personel sayısında gelişim gözlenmiştir.

Risk ölçütünde ise en önemli gelişme gelişmiş ülkeler grubunda yaşanmıştır. Yeniden yapılandırma çalışmaları sonrası gözetim ve denetim yapılarında güçlü

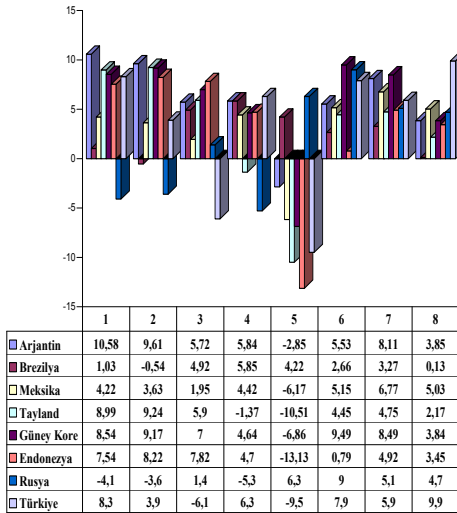
tedbirlerin alınmasıyla güveni sağladıkları gözlenmektedir. Yakın dönem ülke deneyimleri grubunun dışında başarı endeksinde en başarısız Türkiye'dir.

III.5. Bankacılık Yeniden Yapılandırması Geçiren Ülkelerde Makroekonomik Gelişim

Finansal krizler sonrası sistemik bankacılık yeniden yapılandırma çalışmalarının olumlu ve olumsuz etkileri ülkelerin makroekonomik oran ve göstergelerine doğrudan ya da dolaylı olarak yansımaktadır. İncelenen ülkelerin yeniden yapılandırma öncesi ve sonrası makroekonomik göstergeleri aşağıda incelenmiştir.

• GSMH Büyüme Oranları

Finansal yeniden yapılandırma sürecinin özellikle ilk yılında büyüme oranlarında gerilemeler ve ekonomide önemli ölçekteki küçülmeler sıklıkla gözlenmektedir. Bununla beraber yeniden yapılandırmalarla bağlantılı olarak finansal sistemdeki olumlu gelişmelerin kredi piyasaları vasıtasıyla ekonominin genelini etkileyerek büyüme oranlarında artışlara neden olmaktadır.

Grafik.13. GSMH Büyüme Oranları

İncelenen Latin Amerika ülkelerinde süregelen düzensiz büyüme oranlarının finansal krizlerin etkisiyle kurda yaşanan sıçramalar ve bankacılık sistemindeki kredi daralmaları sonucu; özellikle yeniden yapılandırma çalışmalarının ilk yılında ekonomilerde ani daralmalar yaşatmıştır. Arjantin'de finansal kriz öncesi ortalama %7,94'lük yüksek büyüme dönemini yeniden yapılandırma çalışmaları sonucu %2,57'e gerilemiştir. Brezilya'da finansal yapılandırma öncesi %2,82 ortalama büyüme oranından; izleyen dönemde %2,57 ortalamaya gerilemiştir. Meksika ise Tekila Krizi öncesi ortalama %3,56 olan büyüme oranı yapılandırmanın ilk yılında yaşanan %-6,17'lik gerilemeyi izleyen %5-6'lık büyüme oranlarına rağmen; %2,70 ortalamaya gerilemiştir.

Doğu ve Güneydoğu Asya'da Asya krizi öncesi yüksek ve düzenli büyüme oranlarına sahip ülkeler krizin sistemlerinde yarattığı tahribatı aşamamış ve kriz öncesi büyüme oranlarına ulaşamamışlardır. Tayland'da 1997'e kadar emlak piyasasında büyük değer artışları ve portföy yatırımlarıyla hızla yükselen büyüme oranları ortalama %5,69 gerçekleşmiştir. Ülke yeniden yapılandırmanın ilk yılında yüksek yapılandırma maliyetleri ve kredi piyasasında ani daralma sonucu %-10,51'lik büyük ekonomik gerilemeyle karşılaşmış ve ortalama %0,22 büyüme kaydedilmiştir. Kore'de ise kriz öncesi ortalama %7,34'lük düzenli, yüksek büyüme oranları finansal yapılandırma sürecinin ilk yılında %-6,86 gerçekleşmiş ve ortalama %3,74'e gerilemiştir. Endonezya ise finansal sistemde ve ekonomik yapıda tahribatı en fazla hisseden ülke olmuştur. Kriz öncesi ortalama %7,07 büyüyen ülke finansal sistemde yapılandırma döneminde özellikle siyasi olaylar nedeniyle aksamaları ilk yıl %-13,13 küçülmüş ve ortalama %-1 büyümüştür.

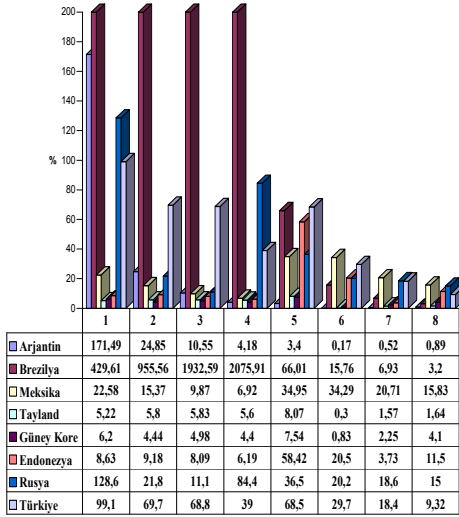
Rusya finansal kriz öncesinde merkezi ekonomiden piyasa ekonomisine geçişin olumsuz yansımaları ve petrol ve diğer ham madde fiyatlarındaki gerileme eğilimi nedeniyle negatif büyüme oranları sergilerken finansal kriz sonrası yapılandırma çalışmaları, ekonomik reformlar ve petrol fiyatlarında hızlı artışla büyüme oranları kriz öncesi ortalama %-2,9'dan; kriz sonrası ortalama %6,28'e yükselmiştir. Dalgalı bir büyüme süreci izleyen Türkiye'de ise finansal kriz öncesi büyüme 1999 Marmara Depremi nedeniyle gözlenen %-6,3 gerilemeyle ortalama %3,1 iken; finansal yapılandırmanın ilk yılında Cumhuriyet tarihinin %-9,5'lük en önemli gerilemesine rağmen ortalama %3,55'e yükselmiştir.

• Enflasyon Oranları

Finansal krizler sonrası bankacılık yeniden yapılandırma faaliyetlerinin yüksek maliyetleri tüketici enflasyon oranlarında özellikle yapılandırmanın ilk yılında ani yükselişlere neden olur. Finansal yapılandırma çalışmalarında merkez bankasının kaynaklarının sistemin rehabilitasyonunda kullanılmasını ve yapılandırmada kamu kaynaklarının maliyet paylaşımında ön plana çıkması enflasyon oranlarını yükseltir.

Latin Amerika'da yüksek ve kronik enflasyon ortamının varlığı Arjantin ve Brezilya'da 3-4 haneli enflasyon rakamlarına ulaşılması nedeniyle finansal sistemin yeniden yapılandırılması çalışmalarına eşlik eden bir dezenflasyon programı gerektirmiştir. Arjantin'de yeniden yapılandırma öncesi tüketici enflasyon oranı ortalaması %52,77 iken sistemik bankacılık yeniden yapılandırmasına eşlik eden dezenflasyon programı ve para kurulu uygulaması enflasyonu ortalama %1,25'e geriletmiştir. Brezilya'da finansal yapılandırma öncesi enflasyon ortalama %1348,42 gibi olağanüstü yüksek bir oran iken Real Plan'ın etkisiyle ortalama %22,98'e

gerilemiştir. Meksika’da ise Tekila krizi öncesi gerileme eğilimindeki enflasyon oranları ortalaması %13,69 iken; yapılandırma çabaları ve uygulanan dezenflasyon programına rağmen Tekila krizi sonrası ortalama %26,45’e yükselmiştir.

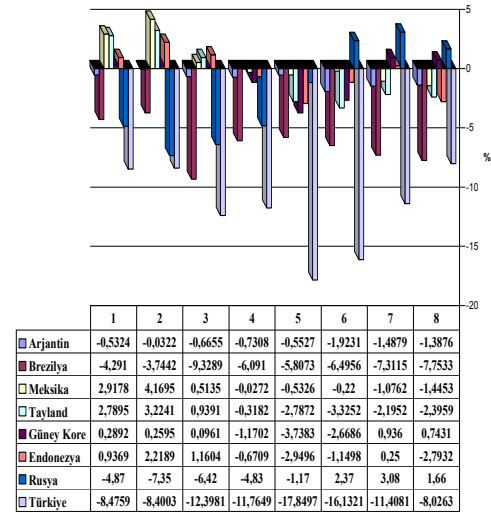
Grafik.14. Tüketici Enflasyon Oranları

Doğu ve Güneydoğu Asya ülkelerinde Asya krizi öncesi tüketici enflasyon oranlarının ılımlı bir seyir izlediği ve istikrarlı olduğu gözlenmektedir. Kriz sonrası ilk yılda enflasyon oranlarında ani sıçramalar yaşanmış ancak izleyen dönemde eski seviyelere geri dönmüştür. Tayland’da kriz öncesi ortalama %5,61 iken; alınan tedbirler ve yapılandırma çalışmaları sonucu yapılandırma dönemi ortalaması %2,90’a gerilemiştir. Kore’de kriz öncesi ortalaması %5,01 iken; alınan tedbirler ve finansal yapılandırma çalışmalarının olumlu etkisiyle ortalama %3,68’e gerilemiştir. Endonezya ise farklı bir eğilim sergileyerek kriz öncesi ortalama %8,02’lik görece düşük enflasyon oranını yeniden yapılandırmanın ilk yılında yaşanan %58,42’lik artışla ortalama %23,54’e yükselmiştir.

Rusya geçiş ekonomilerinin çoğunda gözlemlendiği üzere merkezi planlama sürecinden piyasa ekonomisine geçerken olağanüstü büyük devlet aygıtı ve askeri harcamalarını finanse etmek için para basmak zorunda kalarak yüksek enflasyon oranlarıyla karşı karşıya kalmıştır. Enflasyon kriz öncesi ortalama %61,47 iken kriz sonrası hızlı bir gerileme eğilimi gözlenmiş ve ortalama %18,86’a gerilemiştir. Türkiye’de ise uzun dönemli kronikleşmiş yüksek enflasyon oranları finansal yapılandırma programlarıyla eşgüdümlü uygulanan dezenflasyon programları sonucunda kriz öncesi ortalama %69,15 iken yapılandırmanın ilk yılındaki ani yükselişin ardından (%68,50) gerileme eğilimi göstermiş ve uzun yıllar sonra tek haneli rakamlara (%9,32) gerilemiştir. Yeniden yapılandırma dönemi ortalaması ise %31,48’dir.

• Kamu Kesimi Dengesi/GSMH Oranları

Finansal krizler sonrası yapılandırma çalışmaları sırasında kamu kesimi dengesinin sağlanması amaçlanır. Ancak bankacılık yeniden yapılandırılması ülkeler açısından kamuya büyük mali yükler getirebilir. Bu açıdan kamu dengesini pozitif yönde sağlamak olumlu bir göstergedir.

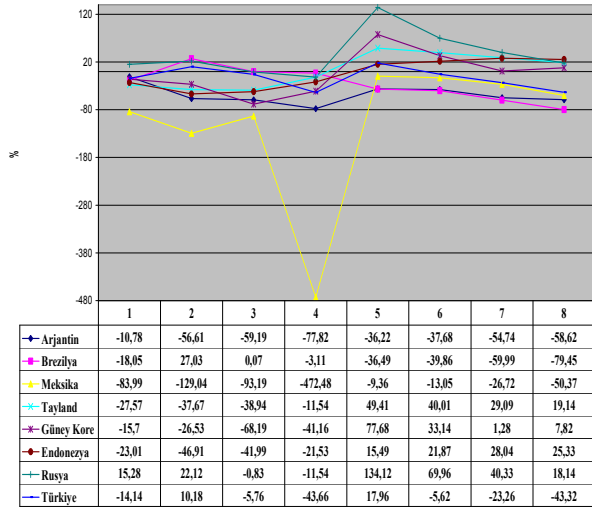
Grafik.15. Kamu Kesimi Dengesi/GSMH Oranları

Latin Amerika ülkelerinde kamu kesimi dengesinin finansal yapılandırmanın ardından yüksek yapılandırma maliyetleriyle olumsuz etkilendiği gözlenmektedir. Arjantin’de finansal kriz öncesi kamu kesimi açığı ortalama %-0,49 iken; yeniden yapılandırma dönemin ortalaması %-1,34’e yükselmiştir. Brezilya’da finansal yapılandırma öncesi ortalama %-5,86 gerçekleşen kamu kesimi açığı finansal yapılandırma çalışmalarının kamuya maliyetiyle %-6,84’e yükselmiştir. Meksika’da ise Tekila krizi öncesi ortalama %1,89 kamu kesimi fazlası veren ülke yaşanan krizin yüksek maliyetleriyle ortalama %-0,82 gerçekleşerek olumsuz bir değişim sergilemiştir.

Asya krizi öncesi kamu kesimi fazlası veren Doğu ve Güneydoğu Asya ülkelerinde krizin etkisiyle kamu kesimi açıkları gözlenmiştir. Tayland’da kriz öncesi ortalama %1,66 kamu kesimi fazlası finansal yapılandırma çalışmalarının kamuya yüksek maliyetiyle olumsuz bir performans sergilemiş ve ortalama %-2,68 kamu kesimi açığına dönüşmüştür. Kore’de kriz öncesi ortalama %-0,13 kamu kesimi açığı; finansal yapılandırma döneminde ortalama %-1,18 gerçekleşmiştir. Endonezya’da ise krizi öncesi ortalama %0,91 olan kamu kesimi fazlası yapılandırma dönemindeki ekonomik ve siyasi sorunlarla bağlantılı olarak ortalama %-1,66 ile kamu kesimi açığına dönüşmüştür.

Rusya rejim değişikliğinin ardından büyük devlet aygıtının ve askeri harcamaların; petrol fiyatlarında gerilemenin kamu dengesinde yarattığı yüksek kamu açıklarıyla karşı karşıya kalmıştır. Oran kriz öncesi ortalama %-5,87'den kriz sonrası ortalama %1,49 kamu fazlasına ulaşmıştır. Türkiye'de ise finansal kriz öncesi kamu kesimi açıkları ortalama %-10,26 iken, yüksek finansal yapılandırma maliyetleriyle bağlantılı olarak ortalama %-13,35'e yükselmiştir.

• Cari Denge/Uluslararası Rezervler Oranları

Grafik.16. Cari Denge/Uluslararası Rezervler Oranları

Finansal kriz yaşayan ülkelerde kriz öncesi dönemde sıklıkla cari açığın hızla artışı ve paralel olarak merkez bankasının uluslararası rezervlerinde erimenin yaşandığı gözlenmektedir. Bu durumda cari denge/uluslararası rezervler oranının finansal yapılandırma çalışmaları sonucunda ekonomik durumundaki olumlu gelişmenin sonucu yükselmesi ve pozitif değerler alması öngörülmelidir.

Latin Amerika'da gelenekselleşmiş cari açıklar yaşanması ve cari denge/uluslararası rezervler oranının uzun dönemler negatif değerler almasına neden olur. Arjantin'de kriz öncesi ortalama %-50,10 gerçekleşen oran finansal yapılandırma çalışmaları ve uygulanan ekonomik programla bağlantılı negatif değerlerini korusa da; ortalama %-46,82'e gerileyerek olumlu bir performans sergilemiştir. Brezilya'da finansal yapılandırma öncesi ortalama %1,49'luk pozitif değer yeniden yapılandırma sonrası negatif eğilim izleyerek ortalama %-53,95'e gerilemiştir. Meksika'da ise Tekila krizi öncesi ortalama %-194,68'lik oran cari açığın gerilemesi ve uluslararası finansal yardımlarla rezervlerde görülen artışla bağlantılı olarak negatif ancak görece olarak daha düşük bir orana ortalama %-24,88'e gerilemiştir.

Asya krizi sonrası, Doğu ve Güney Doğu Asya ülkelerinde ise kriz öncesinde yaşanan negatif eğilimli cari denge/uluslararası rezervler oranları kriz sonrasındaki yapılandırma döneminde pozitif değerli oranlara dönüşmüştür. Tayland'da kriz öncesi oran ortalama %-28,93 iken; finansal yapılandırma sonrası ortalama %34,41'e yükselmiştir. Kore'de kriz öncesi oran ortalama %-37,90 iken; cari açığın kapanması ve rezervlerde gözlenen artışla yapılandırma döneminde ortalama %29,98'e yükselmiştir. Endonezya'da ise kriz öncesi oran ortalama %-33,36 iken; finansal yapılandırma dönemi ortalaması %22,68'e yükselmiştir.

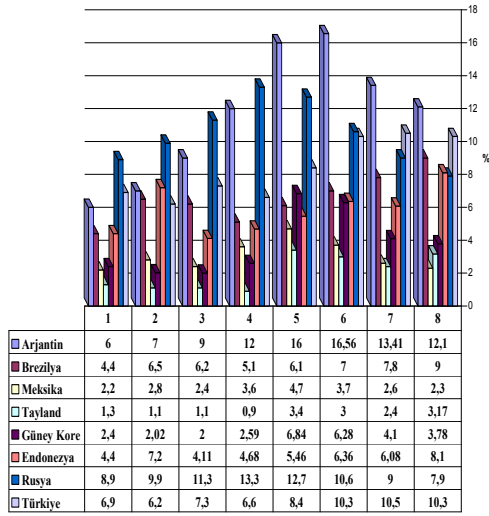
Rusya başta petrol ve doğal gaz olmak üzere geleneksel bir ham madde ihracatçısı olmasına rağmen oranın petrol fiyatlarındaki gerileme ve rublenin dolar karşısındaki aşırı değerlendiği 1997-8'de negatif değerler aldığı gözlenmektedir. Kriz öncesi ortalama %6,26'lık oran kriz sonrası hammadde fiyatlarında gerçekleşen artışlar ile cari açığın kapanması, finansal yeniden yapılandırmanın olumlu etkileri ve IMF desteğiyle birlikte uluslararası rezervlerde artış oranı ortalama %65,64'e yükselmiştir. Türkiye'de ise cari denge /uluslararası rezervler oranı finansal kriz öncesi ortalama %-13,35 iken; finansal yapılandırma dönemi ortalaması %-13,56'a ulaşarak, olumsuz bir performans sergilemiştir.

• İşsizlik Oranları

Finansal krizleri izleyen dönemde ekonomik koşullardaki olumsuz değişim, büyüme oranlarındaki ani gerilemeler ve finansal sistemde yeniden yapılandırma çalışmaları sonucunda işten çıkarmalarının yaşanması işsizlik oranlarında artışlara neden olur. Finansal yeniden yapılandırma çalışmaları sonucunda güçlenen finansal sistem ve ekonomik ortam nedeniyle işsizlik oranlarında gerilemeler olumlu gelişmeler olarak gözlenmektedir.

Arjantin'de finansal kriz öncesi işsizlik oranları ortalaması %8,5 iken; krizin ardından oran ortalama %14,52'e yükselmiştir. Brezilya'da finansal yeniden yapılandırma öncesi oran ortalama %5,55 iken; yapılandırma çalışmaları sonucu işsiz kalanların etkisiyle ortalama %7,48'a yükselmiştir. Meksika'da ise Tekila krizi öncesi ortalama %2,75 iken; finansal yapılandırma döneminin ortalaması %3,33'e yükselmiştir.

Asya krizi sonrası Doğu ve Güneydoğu Asya ülkelerinde düşük seyreden işsizlik oranlarının finansal krizin ardından hızla yükseldiği gözlenmektedir. Tayland'da kriz öncesi işsizlik ortalaması %1,1 gibi düşük bir oran iken yeniden yapılandırma sürecinde işsizlik ortalama %2,99'a yükselmiştir. Kore'de Asya krizi öncesi %2,25 olan işsizlik ortalaması finansal yapılandırma sürecinde ortalama %5,25'e yükselmiştir. Endonezya'da ise krizi öncesi %5,08 ortalama ile bölgede yüksek işsizlik oranlarına sahip iken; yapılandırma döneminin ortalaması %6,5'e yükselmiştir.

Grafik.17. İşsizlik Oranlarının Gelişimi

Rus ekonomisinin 1990'ların başından beri içinde bulunduğu zor durum ve özelleştirmeler sonrası işsizlik oranları artmıştır. Finansal kriz öncesi ortalama işsizlik oranı %10,85 iken; izleyen dönemde %10,13'e gerilemiştir. Türkiye'de ise Latin Amerika ve Doğu Asya ülkeleri paralelinde finansal krizin hemen ertesinde büyüme oranında yaşanan hızlı gerileme ve bankacılık sistemi yeniden yapılandırma çalışmaları sonucu işsiz kalanlar neticesinde kriz öncesi %6,75 olan ortalama oran finansal yapılandırma sürecinde ortalama %9,88'e yükselmiştir.

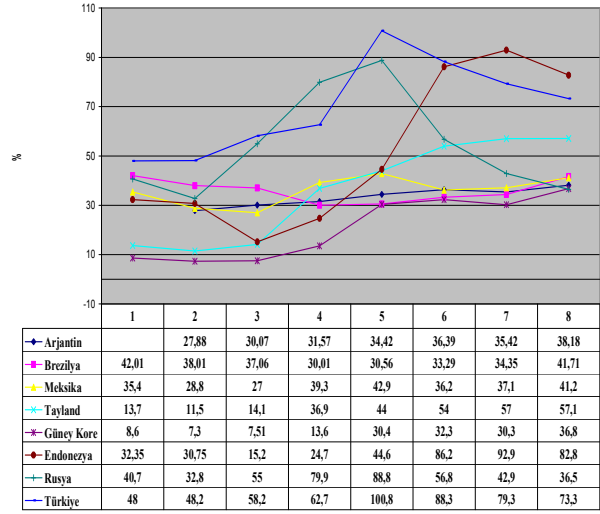
• Toplam Kamu Borçları/GSMH Oranları

Finansal yeniden yapılandırma faaliyetlerinin yürütüldüğü ülkelerde devletin yapılandırma faaliyetlerine katılımıyla orantılı kamu borçlarında artışlar yaşanmaktadır. Bankacılık yeniden yapılandırma çalışmalarının banka sahiplerinin yapılandırma faaliyetlerine katılımları arttığında, borç ve şirket yeniden yapılandırmaları başarıyla uygulandığında kamu tarafından kullanılan kaynakların dolayısıyla kamu borçlarının artmasını önlenecektir.

Latin Amerika'da Arjantin'de toplam kamu borçları/GSMH oranı finansal kriz öncesi 4 yılda ortalama %29,84 iken; finansal yapılandırma dönemi 4 yıllık ortalaması %36,10'a yükselerek olumsuz bir gelişme sergilemiştir. Brezilya'da finansal yeniden yapılandırma öncesi 4 yıllık ortalama %36,80 iken; incelenen ülkeler arasında tek olumlu örneği vererek ortalama %34,98'e gerilemiştir. Meksika'da ise, Tekila krizi öncesi 4 yılda oran ortalama %32,63 iken; 4 yıllık yapılandırma dönemi ortalaması %39,35'e yükselmiştir.

Tayland'da Asya krizi öncesi oran ortalama %19,05 iken; yeniden yapılandırma döneminde ortalama %53,03'e yükselmiştir. Kore'de kriz öncesi oran ortalama

%9,25 iken; kriz sonrası ortalama %32,45'e yükselmiştir. Endonezya'da ise kriz öncesi oran ortalama %25,75 iken; krizi izleyen dönemde %76,63'e yükselmiştir.

Grafik.18. Toplam Kamu Borcu/GSMH Oranları

Rusya'da finansal kriz öncesi büyük devlet mekanizması ve kamu borçlarının faiz ödemelerinde artışla beraber yükselen oran ortalama %51,98 iken kriz sonrası ortalama %56,25'e yükselmiştir. Türkiye'de ise finansal kriz öncesi ortalama %54,28 olan toplam kamu borçları/GSMH oranı finansal kriz sonrası devletin yeniden yapılandırma faaliyetlerinde önemli pay üstlenmesiyle ortalama %85,55'e yükselmiştir.

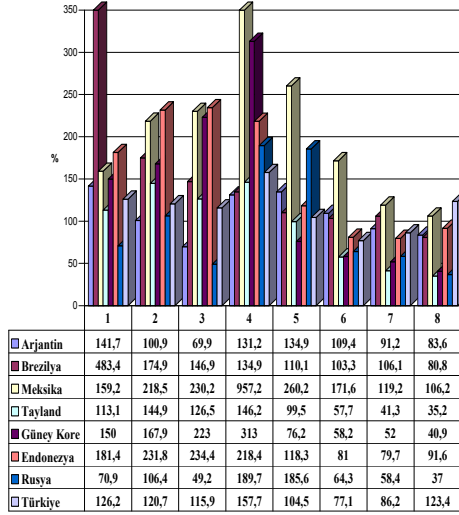
• Kısa Vadeli Borçlar/Uluslararası Rezervler Oranları

Finansal yeniden yapılandırma çalışmaları yürütülen ülkelerde yapılandırmanın olumlu etkisiyle piyasalardan orta ve uzun vadeli kredi bulma olanaklarının artması borç yeniden yapılandırmalarıyla kısa vadeli borçların orta ve uzun vadeli borçlarla takası ve uluslararası rezervlerde görülen iyileşme ile kısa vadeli borçlar/rezervler oranında bir gerileme gözlenir.

Arjantin'de kısa vadeli borçlar/uluslararası rezervler oranı finansal kriz öncesi ortalama %110,93 iken; finansal yapılandırma dönemi sonrası ortalama %104,78'e gerilemiştir. Brezilya'da benzer eğilimle finansal yeniden yapılandırma öncesi oran ortalama %234,83 iken; finansal yeniden yapılandırma dönemi ortalaması %100,08'e gerilemiştir. Meksika'da ise Tekila krizi öncesi ortalama oran %391,28 iken finansal yeniden yapılandırma faaliyetlerinin olumlu etkisiyle %164,30'a gerilemiştir.

Asya Krizi sonrası Tayland'da kriz öncesi %132,68 olan kısa vadeli borçlar/uluslararası rezervler oranı finansal yeniden yapılandırma döneminde ortalama

%59,18'e gerilemiştir. Kore'de kriz öncesi ortalama oran %213,48 iken; kriz sonrası yapılandırma döneminde ortalama %56,83'e gerilemiştir. Endonezya'da ise kriz öncesi ortalama %216,45 iken; krizi izleyen yapılandırma döneminde %92,65'e gerilemiştir.

Grafik.19. Kısa Vadeli Borçlar/Uluslararası Rezervler Oranları

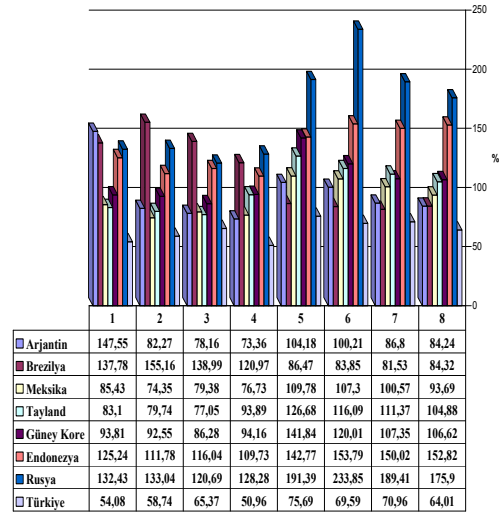
Rusya finansal kriz öncesi bozulan makroekonomik göstergeleri nedeniyle yüksek oranda kısa vadeli borçlanmada bulunmuş ve uluslararası rezervleri hızla azalmıştır. Hızlı artış gösteren oran ortalama %104,05'e ulaşmıştır. Kriz sonrası olumlu gelişen makroekonomik ve finansal göstergelerin etkisiyle kısa vadeli borçlanma ihtiyacı azalırken; rezervlerde gözlenen artış oranının ortalama %86,63'e gerilemesini sağlamıştır. Türkiye'de ise finansal kriz öncesi dönemde kısa vadeli borçlar/uluslararası rezervler oranı ortalama %130,13 iken; kriz sonrasında ortalama %97,80'e gerilemiştir.

• Toplam İhracat/Toplam İthalat Oranları

Finansal yeniden yapılandırma çalışmalarına paralel ekonomide yaşanan olumlu gelişmeler sonucu toplam ihracat/toplam ithalat oranının artması beklenir. Finansal krizler öncesi aşırı değerlenmiş olduğu gözlenen yerel paranın finansal krizin etkisiyle değer yitirmesi ithalatı getirirken ihracat üzerinde ise artış yönünde etki yaratır.

Arjantin'de finansal kriz öncesi ortalama %95,34 olan ve negatif eğilim gösteren oran yeniden yapılandırma dönemi %93,86 ortalama gerilemiştir. Finansal krizin ardından yükselen oran para kurulunun işleyişinin etkisiyle yerel paranın değer kazanması ve ithalat eğiliminin artmasıyla gerilemiştir. Latin Amerikanın en önemli doğal kaynaklarına sahip ve ihracat kaleminde uzun dönemli fazlalıklar vermeye alışmış Brezilya ise

finansal yapılandırma öncesi %138,23 gibi yüksek bir orandan; yapılandırma döneminde %84,04'e gerilemiştir. Meksika'da Tekila krizi öncesi ortalama %78,97 gerçekleşen oranı alınan ekonomik tedbirler sonrasında %102,84'e yükselmiştir.

Grafik.20. Toplam İhracat/Toplam İthalat Oranları

Tayland'da oran Asya krizi öncesi ortalama oran %83,45'den yapılandırma dönemi ortalaması %114,76'a yükselmiştir. Tayland ve Endonezya'dan farklı olarak hammadde ihracatçısı olmayan, sanayi ürünleri ihracatı ön planda olan Kore'de ise oran ortalama %91,70'den yapılandırma dönemi ortalaması %118,96'a yükselmiştir. Bölgenin önemli hammadde ihracatçısı Endonezya ise kriz öncesi dönemde oran ortalama %115,70 iken; yapılandırma döneminde yerel kurun değer kaybıyla beraber %149,85'e yükseltmiştir.

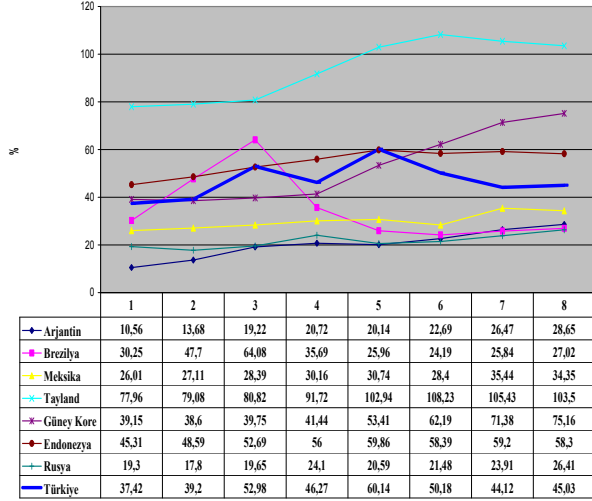
Rusya dünyanın önemli hammadde ve mamul ihracatçıları arasında olmasına rağmen kriz öncesi dönemde özellikle petrol ve doğalgaz fiyatlarındaki gerilemeyle ortalama oran %128,61 gerçekleşirken yapılandırma döneminde hammadde fiyatlarındaki artış ve rublenin değer kaybetmesiyle ithalatta azalmayla birlikte ortalama oran %197,64'e yükselmiştir. Türkiye'de ise finansal kriz öncesi oran ortalama %57,29 iken; yeniden yapılandırma döneminde kriz öncesi aşırı değerlenmiş TL'ni değer kaybıyla yaşanan ithalatta gerilemeyle birlikte ihracatta görülen artış oranı %70,06'a yükselmiştir.

• M2Y/GSMH Oranları

Arjantin'de M2Y/GSMH oranı finansal kriz öncesi dönemde ortalama %16,06 iken; finansal yeniden yapılandırma dönemi ortalaması %24,49'a yükselmiştir. Brezilya'da finansal yapılandırma öncesi ortalama %44,43 iken; yapılandırma döneminde ortalama %25,75'e gerilemiştir. Meksika'da ise, Tekila krizi öncesi dönemde oran ortalama %27,92 iken; yapılandırma

dönemi ortalaması %32,23'e yükselmiştir.

Asya krizi sonrası, Tayland'da kriz öncesi ortalama %82,40 olan oran ortalama %105,03'e yükselmiştir. Kore'de ise kriz öncesi ortalama %39,74 iken; kriz sonrası yapılandırma dönemi ortalaması %65,54'e yükselmiştir. Endonezya'da ise kriz öncesi ortalama oran %50,65 iken; yeniden yapılandırma döneminde %58,94'e yükselmiştir.

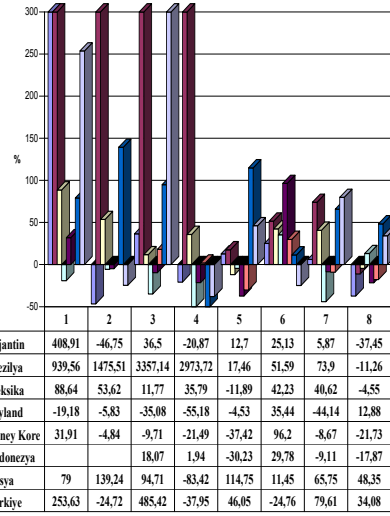

Grafik.21. M2Y/GSMH Oranları

Rusya'da finansal kriz öncesi 4 yılın ortalaması %20,21 iken yapılandırma dönemi ortalaması artış eğilimi izleyerek %23,10'a yükselmiştir. Türkiye'de ise finansal kriz öncesi dönemde ortalama %43,97 olan oran, yapılandırma döneminde ortalama %49,87'e yükselmiştir.

• Hisse Senedi Endeks Getirileri

Arjantin finansal sistemi yapılandırması öncesi Merval Borsa Endeksi ortalama %94,45 getiri gerçekleştirerek enflasyon oranının çok üzerinde bir getiri elde ederken; yeniden yapılandırma sonrası ortalama %1,56'a gerileyerek tüketici enflasyon oranının çok az üstünde getiri sağlamıştır. Brezilya'da finansal yeniden yapılandırma öncesi hiperenflasyonla bağlantılı ancak tüketici enflasyon oranının çok üzerinde bir ortalama ile %2186,48 getiri sağlayan borsa endeksi yapılandırma dönemi sonrası enflasyon oranının çok az üzerinde ortalama %32,93'lik bir getiri sağlamıştır. Meksika'da ise Tekila krizi öncesi ortalama %47,46'lık getiri elde eden yatırımcılar yapılandırma dönemi sonrasında enflasyon oranının altında ortalama %16,60'lık bir getiri elde etmiştir. Kriz sonrası artan enflasyon oranları göz önüne alındığında Meksika hisse senedi piyasasında negatif getiriler elde edilmiştir. Bu üç ülke finansal yapılandırma dönemi öncesi yüksek enflasyon oranlarına sahip olmalarına rağmen yatırımcılara bu dönemde sağladıkları reel getiri yüksektir.

Grafik.22. Hisse Senedi Borsaları Getiri Oranları

Tayland'da Asya krizi öncesi SET100 endeksi 4 yıl üst üste gerilemiş ve ortalama getiri %-28,82 olmuştur. Yapılandırma dönemi ortalama getirisi ise %-0,09 olarak gerçekleşmiştir. Kore'de ise kriz öncesi hisse senedi endeksi getirisi ortalama %-1,03'den yapılandırma döneminde enflasyon oranlarının üstünde %7,10'a yükselmiştir. Ancak getiri artışının odak noktası 1999'da Kore hisse senedi piyasalarında yaşanan %96,20'lik hızlı toparlanmadır. Endonezya'da ise Jakarta Stock Exchange (JSE) 1995'de faaliyete geçmesinin ardından ortalama %10,01'lik getiri ile enflasyon oranlarının üstünde gelişme göstermiştir. Yeniden yapılandırma sürecinde ise yaşanan ekonomik ve siyasi belirsizlikler ortalama %-6,86 kayba neden olmuştur.

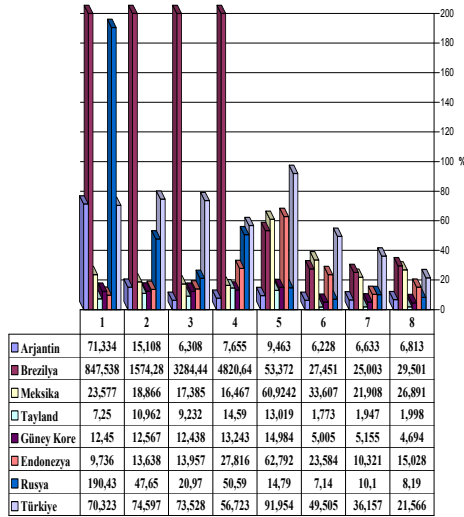
Rusya'da hisse senedi borsasının (RTS) 1995'de açılmasının ardından RTS ortalama getiri %57,38'lik yüksek bir getiri performansı gerçekleştirmiştir. Finansal krizin ardından ise hızlı bir gelişme gösteren RTS ortalama %60,08 ile enflasyon oranının çok üzerinde bir getiri sağlamıştır. Türkiye'de ise finansal kriz öncesi İMKB-100 endeksi enflasyon oranının üzerinde ortalama %169,10 getiri sağlanırken; yapılandırma döneminde getiri ortalama %33,75 gerçekleşmiştir. Enflasyon arındırıldığında hisse senedi getirilerinin negatif değer aldığı gözlenmiştir.

• Bankalararası Piyasa Faiz Oranları

Finansal yeniden yapılandırma çalışmaları sonrası bankalar arası piyasa faiz oranlarında bankacılık sistemindeki nakit sıkışıklığının azalması ve çoğunlukla yapılandırma çalışmalarına eşlik eden dezenflasyon programları sonucu gerileme yaşanması olumlu bir makroekonomik gelişmedir.

Arjantin'de finansal kriz öncesi ortalama %25,10 gerçekleşen bankalar arası piyasa faiz oranları bankacılık

sistemine verilen mali destekler ve enflasyon oranında gerileme sonucunda yapılandırma dönemi ortalaması %7,28'e gerilemiştir. Brezilya'da Arjantin'le benzer şekilde enflasyon oranlarındaki büyük gerileme ve finansal yapılandırma sonucunda ortalama %2631,73 olan bankalar arası piyasa faiz oranlarını ortalama %33,83'e gerilemiştir. Meksika'da ise bankalar arası piyasa faiz oranları enflasyon oranlarındaki yükseliş paralelinde tüm yeniden yapılandırma çabalarına rağmen ortalama %19,07'den %35,83'e yükselmiştir.

Grafik 23. Bankalararası Piyasa Faiz Oranları

Tayland'da Asya krizi öncesi bankalararası piyasa faiz oranları ortalaması %10,51 iken; bankacılık yapılandırma faaliyetleri ve enflasyon oranlarındaki gerilemeyle ortalama %4,68'e gerilemiştir. Kore'de yeniden yapılandırma öncesi ortalama %12,68'den yapılandırma sonrasında sağlanan finansal kaynaklarla bankacılık sistemindeki rahatlama ve enflasyon oranlarındaki gerileme sonucunda ortalama %7,46'a gerilemiştir. Endonezya'da ise bölge ülkelerinden farklı olarak bankacılık sistemindeki ve siyasi ortamdaki sorunların uzun dönem sürmesi ve enflasyon oranlarındaki yükseliş sonucu bankalararası piyasa faiz oranlarını yeniden yapılandırma öncesi ortalama %16,29'dan yapılandırma sonrası %27,93'e yükselmiştir.

Rusya'da finansal kriz öncesinde bankacılık sisteminin içinde bulunduğu sorunlar nedeniyle %77,41 gerçekleşen bankalararası piyasa faiz oranı ortalaması yeniden yapılandırma döneminde ortalama %10,06'a gerileyerek enflasyon oranının altında bir değerde gerçekleşmiştir. Türkiye'de ise finansal kriz öncesi bankalararası piyasa faizleri ortalaması %68,79 iken; yapılandırmanın bankacılık sistemine sağladığı kaynaklar ve enflasyon oranlarındaki gerilemeyle %49,80'e gerilemiştir.

III.5.1. Bankacılık Yeniden Yapılandırması Sonrası İncelenen Ülkelerde Makroekonomik Göstergelerin Değerlendirilmesi

İncelenen ülkelerde finansal yeniden yapılandırma öncesinde ve sonrasında makroekonomik göstergeler ve oranların değişimi incelendiğinde 11 gösterge ve orandan en olumlu performans 10 göstergeyle Rusya tarafından gerçekleştirilmiştir. Doğu ve Güneydoğu Asya ülkelerinden 7 göstergeyle Tayland ve Kore Rusya'yı izlemişlerdir. Bu ülkeleri Türkiye 6 göstergeyle; Arjantin ise 5 göstergeyle takip etmiştir. Brezilya, Meksika ve Endonezya 4 olumlu göstergeyle en başarısız performansı sergilemişlerdir.

Tablo.4. Finansal Yeniden Yapılandırmalar Sonrasında Makroekonomik Göstergeler ve Oranlardaki Gelişmeler

Makroekonomik Göstergeler	Arjantin	Brezilya	Meksika	Tayland	Güney Kore	Endonezya	Rusya	Türkiye
	Olumlu Olumsuz	Olumlu Olumsuz	Olumlu Olumsuz	Olumlu Olumsuz	Olumlu Olumsuz	Olumlu Olumsuz	Olumlu Olumsuz	Olumlu Olumsuz
Büyüme Oranları	x	x	x	x	x	x	x	x
Enflasyon Oranları	x	x	x	x	x	x	x	x
Kamu Kes Dengesi/GSMH	x	x	x	x	x	x	x	x
Cari Denge/Rezervler Oranı	x	x	x	x	x	x	x	x
İşsizlik Oranı	x	x	x	x	x	x	x	x
Top.Kamu Borçları/GSMH	x	x	x	x	x	x	x	x
Kısa Vadeli Borçlar/Rezervler	x	x	x	x	x	x	x	x
İhracat/İthalat Oranı	x	x	x	x	x	x	x	x
M2Y/GSMH Oranı	x	x	x	x	x	x	x	x
Hisse Senedi End. Getiri Or.	x	x	x	x	x	x	x	x
Bankalararası Piyasa Faizleri	x	x	x	x	x	x	x	x

Makroekonomik göstergelerin performansı değerlendirildiğinde ilk önemli olumsuz gelişme Rusya dışında uygulanan finansal yeniden yapılandırma programlarında kamu kesiminin ön planda olması ve bankaların sahiplerinin uygulanan programın maliyetini paylaşmada gösterdikleri yetersizlik ve isteksizlik sonucunda kamu kesimi dengesi/GSMH oranında gerçekleşmiştir. Rusya'da bu maliyet finansal krizi izleyen dönemde petrol ve doğal gaz gelirlerine dayalı bir kamu kesimi dengesi iyileşmesiyle olumlu yönde değişmiştir.

İkinci önemli olumsuz gelişme, Rusya'da gözlenen küçük oranlı bir iyileşmenin dışında işsizlik oranlarında gerçekleşen artıştır. Bankacılık yeniden yapılandırma faaliyetleri sonucu yaşanan işten çıkarmalar ve finansal sistemde yaşanan sorunların kredi piyasasına olumsuz etkilerinin ekonomide neden olduğu sorunlar işsizlik oranlarını yükseltmiştir.

Üçüncü olumsuz gelişme ise, büyüme oranlarında yaşanan negatif değişimlerdir. Finansal krizler öncesindeki oranları yeniden yapılandırma faaliyetleri sonrası yakalamak mümkün olmamıştır. Bu durumun istisnaları ise Türkiye ve Rusya'dır. Türkiye finansal kriz sonrasında Cumhuriyet tarihinin en büyük ekonomik gerilemesine rağmen kriz öncesinin üzerinde bir büyüme yakalamıştır. Diğer ülkeler ise özellikle yeniden

yapılandırmanın ilk yılında gözlenen ani ve büyük gerilemeyi izleyen yıllarda gerçekleşen büyüme oranlarıyla telafi edememiştir.

Dördüncü olumsuz gelişme yapılandırma faaliyetleri sonrasında Brezilya dışında gözlenen toplam kamu borçları/GSMH oranı artışıdır. Yapılandırma faaliyetlerinin maliyetlerinin devlet tarafından karşılanması kamu kesiminin borçlanma ihtiyacını artırarak oranın finansal kriz öncesine göre yükselmesine neden olmuştur.

Diğer olumsuz gelişme ise hisse senedi borsalarının getirilerinde finansal krizler sonrasında gözlenen gerilemedir. Tayland, Kore ve Rusya dışındaki ülkelerde borsa endekslerinde oluşan güven kaybı ve devam eden makroekonomik sorunlar nedeniyle büyük gerilemeler ya da getirilerde büyük düşüşlerle karşılaşmışlardır.

Olumlu gelişmelerin ilki, kısa vadeli borçlar/uluslararası rezervler oranında gözlenmiştir. İncelenen ülkelerde kısa vadeli borçlarda yaşanan azalma ve uluslararası rezervlerdeki artış nedeniyle oranda olumlu bir gelişme gözlenmiştir. Bunun başlıca nedeni finansal yeniden yapılandırmanın olumlu etkisiyle uzun vadeli borç bulma olanağının artması ve gerçekleştirilen borç yapılandırmalarıyla kısa vadeli borçların uzun vadeli hale getirilmesidir. Ayrıca olumlu giden makroekonomik durum ile yabancı sermaye girişi ve dış ekonomik yardımlarla döviz rezervlerinin arttığı gözlenmektedir.

İkinci olumlu gelişme ise, Brezilya dışında M2Y/GSMH oranının artış gözlenmesidir. Oranda yaşanan artışın bankacılık sistemindeki olumlu gelişmenin bir göstergesi sayılması nedeniyle finansal yeniden yapılandırma sonrasındaki yükseliş olumlu bir gelişmedir.

Diğer önemli olumlu makroekonomik göstergeler enflasyon oranları, cari denge/uluslararası rezervler oranı, toplam ihracat/toplam ithalat oranı ve bankalar arası piyasa faiz oranlarında gerçekleşmiştir. Enflasyon oranlarında finansal yeniden yapılandırma ve ek olarak uygulanan ekonomik programların sonucunda Meksika ve Endonezya dışında olumlu sonuçlar alınmıştır. Başlıca olumsuz sonuçları nedenleri siyasi ortamdaki karışıkların uzun sürmesi ve büyük maliyet getiren bankacılık sistemi yeniden yapılandırmalarının merkez bankası kaynaklarından finanse edilmesi gelmektedir. Cari denge/uluslararası rezervler oranında gözlenen iyileşme ise finansal yeniden yapılandırma ve uygulanan ekonomik programların olumlu sonucudur. Brezilya ve Türkiye dışında oranı olumlu bir gelişmeler kaydetmiştir. Türkiye’de cari açığın rezervlere olan olumsuz gelişmesi sürmekte ve ekonomik program açısından olumsuz bir gösterge oluşturmaktadır. Bankalar arası piyasa faiz oranlarında finansal yeniden yapılandırma sonrası

iyileşme gözlenmektedir. Meksika ve Endonezya dışında düşen enflasyon oranları, finansal yapılandırma ve borç yeniden yapılandırmaları sonrasında kısa vadeli borçlanma yükümlülüğü de azalmıştır.

IV. SONUÇ

Tüm yeniden yapılandırma faaliyetleri sonrasında TBS’nin bankacılık ve aracılık yeteneği performansları değerlendirildiğinde, yeniden yapılandırmanın bankacılık faaliyetlerini ve finansal aracılık hizmetlerini finansal kriz öncesi döneme göre istenen ölçüde geliştiremediği gözlenmektedir. Hatta sistemin bankacılık ve aracılık yeteneklerinin kriz sonrasında gerileme gösterdiği ve bankacılık faaliyetlerinde finansal aracılık sorunlarının devam ettiği gözlenmiştir. Kriz sonrası dört yıllık dönemde beklenen başarının yakalanamaması dikkat çekicidir. Sistemin bankacılık performansı, Dziobek-Pazarbaşıoğlu çalışmasıyla karşılaştırıldığında ise Türkiye’nin tüm ülke gruplarının gerisinde bir performans izlediği daha açık bir şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye’nin yeniden yapılandırma çalışmaları sonrası makroekonomik gelişimi uluslararası deneyimlerle karşılaştırıldığında, bankacılık sistemindeki tüm olumsuzluklara rağmen; incelediğimiz ülkelerin önemli bir kısmından daha iyi bir ekonomik performans gerçekleştirdiği gözlenmektedir. Türkiye’nin ilerisinde bir makroekonomik performans elde etmiş ülkeler Rusya, Tayland ve Güney Kore iken Arjantin, Brezilya, Meksika ve Endonezya ise gerisinde kalan bir makroekonomik performans sergilemişlerdir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- [1] Kibritçioğlu, A. (2001). Türkiye’de Ekonomik Krizler ve Hükümetler (1969-2001). *Yeni Türkiye Dergisi*, 7(41), Eylül-Ekim, 174-182.
- [2] IMF. (1998). *World Economic Outlook*. May. Washington D.C.: IMF Publication.
- [3] Caprio Jr, G. (1998). Banking on Crises: Expensive Lessons From Recent Financial Crises. *The World Bank Working Paper*, No.1979, Washington D.C.
- [4] Kaufman, G.G. (1999). Banking and Currency Crises and Systemic Risk: Taxonomy and Review. *Federal Reserve Bank of Chicago Working Paper*, WP99_12. August. Chicago Illinois.
- [5] Waxman, M. (1998). A Legal Framework for Systemic Bank Restructuring. *The World Bank Working Paper*, No: 32139, June. Washington D.C.
- [6] Sheng, A. (1996). Banking Fragility in the 1980s: An Overview. (Ed.: Sheng, A.). *Bank Restructuring – Lessons from 1980’s*. Washington D.C.: The World Bank Pres.

- [7] Lindgren, C.J.; Balino, T.J.T.; Enoch, C.; Gulde, A.; Quintyn, M. & Teo, L. (1999). Financial Sector Crisis and Restructuring: Lessons from Asia. *IMF Occasional Paper*. No.188. Washington D.C.
- [8] Sheng, A. (1996). Resolution and Reform: Supervisory Remedies for Problems Banks. (Ed.: Sheng, A.). *Bank Restructuring – Lessons from 1980's*. Washington D.C.: The World Bank Pres.
- [9] Dziobek, C. (1998). Market-Based Policy Instruments for Systemic Bank Restructuring. *IMF Working Paper*. WP/98/13, August. Washington D.C.
- [10] Karacan, A.İ. (2002). *Mali Piyasalar Üzerine Denemeler*, İstanbul: Creative Yayıncılık.
- [11] Dziobek, C. & Pazarbaşıoğlu, C. (1997). Lessons and Elements of Best Practice. (Ed.: Alexander, W.E.; Davis, J.M.; Ebrill, L.P. & Lindgren, C.J.). *Systemic Bank Restructuring and Macroeconomic Policy*. Washington D.C.: International Monetary Fund Publication Service.
- [12] Berk, N. & Aras, G. (2005). Ticari Bankaların Kredi Riskini Etkileyen Temel Faktörler 1992-2003 Dönemi Türk Bankacılık Sistemi Analizi. *Marmara Üniversitesi Geleneksel Finans Sempozyumu 2004*, 27-28 Mayıs 2004 , Ankara: SPK Yayını, 25-50.
- [13] Güneş, H. (1999). Türkiye’de Bankacılık Sektörünün SWOT Analizi. *Türk Bankacılık Sisteminin SWOT Analizi ve 2000 Yılındaki Muhtemel Profili – Seminer*. İstanbul: İktisadi Araştırmalar Vakfı Yayını.
- [14] İnan, E.A. (2000). Banka Etkinliğinin Ölçülmesi ve Düşük Enflasyon Sürecinde Bankacılıkta Etkinlik. *TBB Bankacılar Dergisi*, 11 (34), Eylül, 82-96.
- [15] Bastı, E. (2006). *Kriz Teorileri Çerçevesinde 2001 Türkiye Finansal Krizi*. Ankara: SPK Yayını.
- [16] Kaya, T.; Doğan, Y. & Doğan, E. (2005). Dezenflasyon Sürecinde Türk Bankacılık Sektöründe Etkinliğin Gelişimi. *BDDK Araştırma Dairesi Çalışma Raporu*, No. 2005/10, Kasım. Ankara.
- [17] Aktaş, R.; Pekkaya, S. & Aydoğan, E. (2005). 2001 Krizi Sonrası Dönemde Makroekonomik Gelişmeler Işığında Türk Bankacılık Sisteminin Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin Bir Değerlendirme. *İktisat İşletme ve Finans Dergisi*, 20(237), Aralık, 17-48.
- [18] Yeldan, E. (2001). *Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi - Bölüşüm, Birikim ve Büyüme*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- [19] Dziobek, C. & Pazarbaşıoğlu, C. (1997). Lessons from Systemic Bank Restructuring : A Survey of 24 Countries. *IMF Working Paper*. WP/97/161, December. Washington D.C.

Hayri KOZANOĞLU (hayrikozanoglu@mynet.com) is a Professor of economic policies in Marmara University at the Department of Economics. He received his Ph.D. in Finance from Marmara University Faculty of Economics and Administrative Sciences. His research areas include global political economy , international financial system and globalization studies.

Bora SELÇUK (boraselcuk@hotmail.com) graduated from Anadolu University Faculty of Economics and Administrative Sciences. He holds M.A. in Capital Market and Stock Exchange from Marmara University. He received his Ph.D. in Banking from Marmara University Banking and Insurance Institute in 2006. His academic interests include financial markets, international finance and globalization.